

KULTÚRA

ROČNÍK XXV. – č. 5

DVOJTÝŽDENNÍK ZÁVISLÝ OD ETIKY

9. MARCA 2022

Vydáva FACTUM BONUM, s. r. o. • Šéfredaktor TEODOR KRIŽKA • Redakcia: Sološnická 41, 841 04 Bratislava • mobil: 0911 286 452 • e-mail: teodor.krizka@gmail.com • Cena 1,90 €

Koláž: Eva Raková

Moja duša Ukrajinka

Človek má dušu, na podobu Božiu,
i svedomie má, ale zavše spinká,
zavše to bolí zhodiť hrošiu kožu,
no moja duša dnes je Ukrajinka.

TEODOR KRIŽKA

Môj ruský brat má miesto srdca päste,
udiera nimi, zúfalý a holý.
Anjeli drahí, kde ste, kde ste, kde ste,
keď mŕtvi chlapi hynú v cudzom poli.

Mali by chodiť s kyticami k matkám,
namiesto toho sú z nich kusy mäsa.
Poslepiacky sám v temnote tu hmatkám,
kde je ten rebrík hore na nebesá.

Bože môj, zastav nedôstojné jatky,
pomôž mu, Gogoľ, Dostojevskij, Glinka...
Hoci sme z jednej lásky, z jednej matky,
i moja duša je dnes Ukrajinka.

Nechcem opakovať všeobecne známe informácie, iba pripomeniem, že už pred rokmi som si všimol, ako sa do čela opozičných strán predierali ľudia s viac či menej otvorenou podporou putinovského režimu v Rusku.

Už štyridsaťštyri rokov som rusofil, ruský národ mám rád, samozrejme na základe jeho kultúry, filozofie, literatúry, osobitne poézie. Ale tým sa moje rusofilstvo aj ohraničuje. Nikdy by mi nenapadlo adorať politický režim, obzvlášť nie režim dôstojníka KGB.

Samozrejme, o súčasné dianie v Rusku sa podrobne zaujímam, a preto mi neušla koncepcia ruského imperializmu. Ani ten by nebol ničím zvláštny, nakoniec po

bolo po voľbách, spravodajské služby si už hravo poradia. Napríklad nalákajú komunistického funkcionára do lesa poľovať na losa a hneď na mieste ho, ako sa vraví, zabásnu. No a je po poslancovej reputácii čistej ľalie.

S jedlom rastie chuť. Obsadenie Krymu bez jediného výstrelu, to je veľké lákadlo. No a otvorená, krvácajúca rana na Donbase podobne. Niet lepšej zámenky, ako obraňovať tzv. ruský svet, čo vyústilo nakoniec do vojny proti Ukrajine.

Ale ani v zahraničí nebol Putin menej aktívny. Podplácal politikov, ľavicovým silám sľuboval obranu socializmu, pravicovým silám zasa obhajobu tradičných hodnôt. Šikovné, pravda?

Niekde tu je aj celá bieda

Vojna

TEODOR KRIŽKA

odvrhnutí idey komunizmu treba hľadať náhradný program. Lenže Putin od samého začiatku začal zle. Najskôr vyhlásil, že rozpad ZSSR považuje za najväčšiu katastrofu a potom k tomu dodal, že jeho program je obnoviť ZSSR 2.0. Podľa môjho názoru svet na to zareagoval priveľmi vlačne, neuvedomujúc si, čo to pre euroatlantickú civilizáciu znamená.

Putin mal v prvých rokoch svojho vládnutia obrovský prílev peňazí, mohol zbrojiť a umocňovať svoje hegemónie nádeje, ako pokorí celý svet. Na Kaukaze dosadil malého sultána Ramzana Kadyrova, na ktorého vládu Rusko ročne dopláca 370 miliárd rubľov. Kadyrov z vďačnosti premenil mužskú časť svojho malého bojovného národa na fanatickú islamistickú bandu hrdlorezov.

Vo vnútri Ruska ponechal nádeje akémukoľvek "systémovému" politickému smeru. Komunizmom nechal Lenina v mauzóleu. Naostatok, je to cieľ obrovských zástupov Číňanov, ktorí sa ku kremeľskému múru chodiajú klaňať. Podobne zásluhou generála KGB Žirinovského, všetkými masťami mazaného a rozhladeného politika, obsadil liberálne krídlo. Medzitým si stihol ochočiť aj Javliňského stranu Jabloko. Staví chrámy, štedro dotuje pravoslávnu cirkev, ktorú premenil na oporu svojej imperiálnej idey. Necháva verejne pôsobiť princeznú Máriu a jej syna Grigoria, ktorý sa dokonca nedávno zosobášil v petrohradskom chráme sv. Izáka. Tým ťahá medový motúz popod nos stúpencom monarchie. Isteže, každého čas od času poníži, ale ten motúz je taký sladký, že síce skučia, ale iba natoľko, aby to nezaváňalo náznakmi revolty. A ak sa aj nájde akýsi revolučný hlas, ako tomu

slovenskej opozície a jej vodcov. Chytili sa na háčik. Dokonca aj niektorí bývalí disidenti, ktorí sa nazdávajú, že Putin to s konzervatívizmom naozaj myslí vážne. Už videli ruské víťazstvo a oslobodenie sveta od amerického globalizmu a liberálneho úpadku. Ibaže si nevšimli, že sa stali obyčajnými pešákmi v plánoch cynického diktátora. Niektorí Slováci sa tak vložili do roly záchrancov národa, že sa rozhodli chopiť sa moci za každú cenu, aj za cenu občianskeho konfliktu.

A tu sme doma. Normálny človek si predsa musí uvedomiť, že od plaču nad hrobom pána prezidenta Tisu k službám pre zábery dôstojníka KGB je príd'aleko.

Neviem, či by si opozícia nakoniec nevynútila predčasné voľby, a ak nie, davovú hystériu by stupňovala až k víťazstvu v regulárnych voľbách.

Ale tu jej urobil Putin škrt cez rozpočet. Rozpútal bezprecedentnú vojnu, ktorá sa nestala prechádzkou po ružovej záhrade. A tak skompromitoval našu slávnú opozíciu na celú generáciu.

Zbytočne mi budú nadávať a nazývať ma zradcom Slovanstva. Slovanská vzájomnosť spočíva v úcte a na kultúrnych hodnotách. Impériá niečo musí spájať, lebo na bodákoch, uznajte, sa dlho obsedieť nedá.

Aj keď ma urážky bolia, som si istý, že mám pravdu.

Putinovi sa svojim medzinárodným zločinom podarilo zjednotiť rozhádanú Európu a celý demokratický svet. Ani Čína sa neodvažuje do diania zasahovať. Najbližšie týždne uvidíme veľký vnútorný zápas o budúcnosť Ruska, ktoré nemá šancu prežiť inak, iba v spolupráci so Západom. Opakujem, nie sme Ázia...

Pán prezident Francúzskej republiky, keď ste preberali predsednícky stôl v Európskej únii, prehlásili ste, že máte v úmysle začleniť do Charty základných práv aj právo na potrat.

My, európski občania, ktorí sme podpísali výzvu ONE OF US, Európsku občiansku iniciatívu s obrovským úspechom s 1,9 miliónmi podpisov, tento váš návrh zásadne odmietame.

Sme pozorovateľmi diania a s odstupom času zisťujeme, že vlády a zákonodarcovia členských štátov čím ďalej tým väčšími, až závažnou rýchlosťou ignorujú otázku práva na život.

Pán prezident, varivám my máme pripomínať národné, európske a medzinárodné vyhlásenia podpísané Francúzskom a ostatnými členskými štátmi, ktoré sú v diametrálnom protiklade k tomuto vývoju? Môže byť vôbec zámerom niekoho zosmiešniť Všeobecnú deklaráciu ľudských práv z roku 1948 vyhlásenú Generálnym zhromaždením OSN akozárku potvrdenie práva na život, a teda (inherentnej), vnútorne obsiahnutej dôstojnosti všetkých členov ľudskej rodiny » bez rozdielu medzi bytosťami, či sú narodené a čiv období gestácie?

Zabudli ste na Rímsky dohovor zakladateľov Únie z roku 1950, ktorí žiadali zachovávať základné ľudské práva a slobody, a teda na záruk práva života každej ľudskej osoby? Na fakt, že nikomu neslobodno dovoliť zámerné navodenie smrti druhého?

Zabudli ste, že Medzinárodný dohovor o právach dieťaťa, prijatý OSN v roku 1989 uvádza, že dieťa (...) potrebuje osobitnú ochranu (...), menovite prispôbenú právnu ochranu pred narodením ako aj po narodení « ?

Ako môžete podliehať lobis-

List Macronovi

ickým tlakom, ktoré pohľadovo odmietajú tieto vyhlásenia podpísané Francúzskom aj Európou, pričom ste reprezentant ich obidvoch? V mene akého privilégia, akej výsady slobodno takto hanobiť ľudské práva? Ako si môžete dovoliť zabúdať na skutočnosť, že potrat je usmrtením ľudských bytostí? Ako si môžete stanoviť za cieľ vnucovanie vašej ideologickej vízie všetkým európskym štátom?

Je povinnosťou a je v moci štátu, aby chránil ľudský život. Áno, zákon zaručuje úctu voči ľudskej bytosti od jeho počiatku. Vo vzťahu k právu na život je legalizácia beztretnosti potratu druhoradá: to vyjadrujú všetky vyhlásenia podpísané Francúzskom aj Európou. Fyzické právo na život je prvé zo základných práv. Bolo by proti prírode, a bolo by úplne paradoxné, keby sme tieto kritériá prevracali.

Máme sa stať biológmi, aby sme vám pripomenuli, že ľudský život sa začína od momentu počatia, pri splynutí gamét, a že tu neexistuje podstatný rozdiel, len rozdiel vo vývoji medzi zygotou bezprostredne po oplodnení, medzi fětom a novorodencom pri narodení. Na biologickej rovine ide skutočne o ľudský život, o živú ľudskú bytosť.

Ale áno, ak je to potrebné, staneme sa postupne filozofmi, historikmi, biológmi, aj advokátmi života. Budeme bojovať proti tomuto základnému antropologickému omylu, ktorý chce drámu premieňať na hodnotu. Nie, zločin proti nenarodenému dieťaťu nie je právo, ktoré treba získavať. Naopak, áno potratu

spôsobilo v plnom rozsahu rozvrat systému ľudských práv, ku ktorým sa všetci hlásime, ich znetvorenie.

Potrat, ktorý by chcel vyznieť ako hodnota, zanecháva každoročne tisíce žien v stave duševnej rozháranosti, bez alternatívy vo vzťahu k ukončeniu tehotenstva. Vyzýva ženu uplatniť si právo predkladané ako šancu, no spoločnosť ju následne opúšťa v biede a v zranení, že podľaľha skutku, ktorý ničí je osobnosť a vedie ju do priepasti.

Pán prezident, vašu činnosť na predsedníckom mieste, ktoré ste zaujali, musí viesť pohľad na dôstojnosť arešpekt voči každému ľudskému životu. Táto perspektíva kladie objektívne medze vašej slobode a vašej moci. Prianím nás, európskych občanov je môcť počítať s demokraciou. Želáme si, aby naši zástupcovia neurobili zo svojej moci nástroj na vnucovanie ideológie, ktorá prináša smrť a stavia sa proti nášmu svedomiu, i voči demokracii samotnej.

V tom prípade by sme sa vracali k najtemnejším obdobiam našich dejín, ktoré nám tak často pripomínate. Boli by sme nútení postaviť sa na odpor, a tak aj urobíme.

(4406 podpisov)

Podpisujúce asociácie :

En Espagne :

En Italie :

En Allemagne :

En Pologne :

Aux Pays-Bas :

En Irlande :

En Slovaquie :

En France :

fondation Jérôme Lejeune,

Preložila: Anna Kováčová

Prosba k priaznivcom Kultúry

Najľahšia forma podpory nášho časopisu je predplatné, z ktorého príjem je predsa len o málo väčší ako zo stánkového predaja.

Predplatiť Kultúru si môžete jednoducho na e-maile: Ganisinova.Renata@slposta.sk

Nepoľavujte v ušľachtilom úsilí, prispejte na číslo účtu Kultúry v Slovenskej sporiteľni

IBAN

SK6909000000000170427664

ZÁKAL

To moje srdce, také neposedné,
je ako ruža, taktiež vädne,
no vie, že žije, lebo umiera
práve tak ako každá nádhera.

Už som to vravel, že je plné smetí,
naspodku kdesi predsa perla svieti,
tá perla z poľa, čo je kúpené
za ružu, za jej sväté lupene.

Bozkávam ruži každý jeden lúpeň,
vo svetle perly svoju dušu kúpem,
a vd'ačnosť cítim, verte, nemalú,
za oči bez sivého zákalu.

PEL

To svetlo, čo mi svieti pod kroky,
ten vesmír, čo je taký hlboký,
že nemá dna, to všetko si ty sám,
tá istota, keď triumfuje klam.

Nestratím sa aj v slepom národe,
ty moje kroky nesieš po vode,
bez teba niet viac inej istoty,
keď odpúšťam, tiež si to ty.

Ku komu, Pane, by som vlastne šiel,
veď k tebe nosia včely z kvetov peľ,
nevädze vädnu, ale nemiznú,
tak aj mňa polož kráse na bliznu.

HORČIČNÉ SEMIENKO

Ráno je také, ako bolo včera,
rovnako moja neduživá viera,
v kúte sa kdesi krčí na prične,
menšia než zrnko horčičné.

Videli by ste, ako básne liečia,
o máčny máčik keby bola väčšia,
hádže sa na ne ako na nože
a na viac sa už nezmôže.

Každý verš ako osteň do nej bodá,
vyteká z mojej viery krv a voda,
prúžok slz zmýva hlinu z brehov dňa,
no viera trvá, viery nehodná.

KRAVATA

Hrubosťou sveta, tesnou kravatou
škrť ma úzkosť, zlobou hulvátov.
Budím sa znova ráno, nejdem nikam,
to vďaka tebe, Pane, znova vznikám.

Na šibenici si môj živý dych,
pod nohami si jedna z pevných krýh,
nechcem viac nič, už ani ďalšiu smietku,
som blažený, a blaženosť mám všetku.

Pokiaľ si so mnou, viac mi netreba,
veď ty si akákoľvek veleba,

bez teba ozaj čokoľvek je smiešne,
bohatstvo, rozkoš, priateľstvá i piesne.

Nakoniec, nech sa pohnem ktoviekam,
len do náručia k tebe utekám.
Naučil si ma vzdávať sa a dávať.
Nezaškrť ma žiadna z ľudských kravát.

Zmieril som sa i s tesnou kravatou,
veď žijem s dušou svetlom obliatou.
Smrť je len čarodejka, taká veľká,
že prepustí ma k tebe ako dierka

TEODOR KRIŽKA

Ratolesti

vo dverách neba úzky, tenký lúč.
Nepotrebujem kľúče, len ma uč,
vyučuj dušu, čo je taká smutná,
že nevie viac, len zaznieť ako lutna.

DIEVČATKO

Len na okamih, iba nakrátko
zjavuje sa mi dievčatko,
no celé dni s tým žijem často
v nádeji, že tiež baví vás to.

Z výjavov trhám kvety do vázy,
fragmenty iba, iba obrazy
a darmo kvety v rukách slova vädnu,
pozývam slovo k slovu, svieť mu.

Dievčatko máva vrkôčky,
zaplieta si ich ako náročky,
ako ja vlasy viaže ako verše,
len ono stále majstrovskjšie.

OMYLY

Podobáme sa neraz na prievan...
Vedel som. Už sa iba domnievam.
Ale ten prievan do mozgu mi píše,
že k poznaniu som zamak bližšie.

Poznanie do rúk podsúva mi zbraň.
Domnienky moje, Pane Bože, chráň,
nech znejú vo mne ako v chráme chorál,
aby som nezatínal, ale dojal.

Myšlienky – v mori hrozné flotily.
Nebezpečný je, kto sa nemýli.
Len v domnienkach sa nemýlime,
kráčajúc po nich ako po hladine.

K múdrosti rastie tuhý korienok
vševvedúcich a krehkých domnienok,

sme ako pieseň, chorál o prievane,
bližšie sme k pravde, keď sa domnievame.

OČISTA

Gotika, sivý stredoveký krikľúň,
hrá sa, že je mi ako narkotikum.
Koľkíže bližni sú mi nepriateľmi.
Milujem nemnohých, no ver mi, veľmi.

Ľutujem puky, trhajú ich listy,
niet v tom však žiadnej nenávisťi,
každý sa rodí cestou, zdá sa, krutou,
aj ruža z puku iba jeho smrťou.

Keď toto čítaš, tak si aspoň spomeň,
každučká báseň že je smrti roveň,
alebo nie, len o koberček slohy
vyutieraj si zablatené nohy.

ROZSIEVANIE

Zas príde rozsievateľ a bude hádzať zrno
a zrna bude v brázdach naokolo plno
a v úhoroch ho bude hádam ešte viacej,
na matke zemi, ešte chvíľu spiacej.

Zem zobudí sa, celá v ľudskej krvi,
to zrno v brázdach cudzia ocel' drví,
a krv sa leje zemi dole lícom,
nemôžem nič, a preto zúfalý som.

Nemôžem viac, len opäť sa raz zľaknúť,
kľaknúť si k tým, čo museli ísť na smrť
a veriť, že sa zo zrn na jar zdvihnú klasy,
a veriť, že smrť podhubím je krásy.

PRÁVO

Každý si nosí v sebe kúsok pekla,
prázdnotu, ktorá z vrúcnej krvi stiekla,
ale aj právo do tej prázdnoty
samotu popremieňať na noty.

Len do notových osnov svojich básní
píšem si život, ťažký, preto krásny,
zapisujem ho ako najatý,
tie svoje každodenné roráty.

Každé z tých písmen zapisujem za vás,
za každou hláskou ukrýva sa Zdravas,
za každou hláskou jeden Otčenáš.
Nezaslúžim si, že ma odmieňaš,

Bože môj dobrý... Hanbím sa, no ryjem
do vlastnej kože jediný svoj príjem,
pár tónov, ktoré za mňa vyvrieska
posvätná bolesť, celá nebeská.

Zabáram hlásky ako svoje nechty
do kože krásy, do jej chrbta, nech ti
úboho vyznám, Pane z obrázka,
čo nikdy nedokáže neláska.

Osemdesiat rokov v službe Bohu a národu

Dňa 5. marca uplynulo 80 rokov, ako sa do rúk našich rodákov v Kanade dostalo prvé číslo časopisu Kanadský Slovák. Pod hlavičkou názvu časopisu sa nachádzalo heslo, ktoré vyjadrovalo cieľ a poslanie tohto spoločného úsilia slovenských vystaňovalcov v Kanade a ktoré tam stojí dodnes: Za Boha a národ – For God and nation. Úvodný príspevok v prvom čísle predložil a širšie rozvinul vytýčený cieľ časopisu v týchto slovách: „...uvedomovať ľud slovenský v národnom a kresťanskom duchu, hájiť práva robotného ľudu, spojiť slovenské organizácie, vyháňať nepoctivosť, pestovať bratskú lásku a svornosť.“

S obdivom a vďačnosťou sa treba pokloniť zakladateľom a pokračovateľom toho podujatia, že za uplynulých 80 rokov vychádzania Kanadského Slovaka ostali verní a nesprenverili sa zásadám, ku ktorým sa v roku 1942 slávnostne prihlásili. Nebolo to ľahké, pretože v posledných rokoch vojny a bezprostredne po nej, bolo treba obhajovať slovenskú pravdu a práva Slovákom na samostatný život proti zákerným útokom našich ideologických a politických protivníkov.

Pri kolíske časopisu stáli členovia Tlačového výboru Kanadskej Slovenskej ligy. Predsedom výboru bol Pavol Blaho a tajomníkom Ján Dvorský. Časopis bol dňa 14. januára 1942 úradne zaregistrovaný na provinciálnom súde v Montreali ako týždenník v slovenskej reči. Jeho prvým redaktorom bol Štefan Hreha. Prvé číslo vyšlo na 10 stranách a bolo s nadšením prijaté vďačnými čitateľmi v celej krajine.

Problémy sa však vynorili hneď na začiatku. Redaktor Štefan Hreha stačil pripraviť len prvé čísla a prv než sa mohla jeho vydavateľská práca rozbehnúť, bol – v júli 1942 – povolaný do vojenskej služby. Tlačový výbor potom ustanovil za redaktora Františka Kvetana, ktorý túto funkciu zastával až do mája 1946.

Národný život v Kanade a ním aj vydávanie týždenníka Kanadský Slovák dostali výdatnú posilu vo vlně slovenskej povojnovej emigrácie. Kanada štedro otvorila svoje hranice politickým utečencom v Nemecku, Rakúsku a Taliansku. Kanadská slovenská liga vybavovala afidavitu a iné dokumenty, aby im umožnila emigráciu do Kanady, zaisťovala prácu a poskytovala pomoc pri prekonávaní ťažkostí, ktoré tu každého prisťahovalca čakali.

Medzi prvými prisťahovalcami bol aj spisovateľ a novinár Konštantín Čulen, ktorý prišiel do Montrealu 11. júla 1949. Krátko po jeho

príchode – v dňoch 25.-26. júla – sa konal vo Winnipegu VIII. Kongres Slovenskej kanadskej ligy, na ktorom bol K. Čulen zvolený za redaktora Kanadského Slovaka a odhlasovali mu aj plat: 35 (slovom: tridsať päť) dolárov týždenne! Štefan Hreha ostával v redakcii naďalej ako spoluredaktor.

Čulenovi sa podarilo urobiť z Kanadského Slovaka jeden z najpoprednejších slovenských časopisov v emigrácii. Zmenil jeho štýl a formát, zaviedol doň nové druhy príspevkov a nové rubriky; napríklad kultúrne okienko, humoristický kútik, spoločensko-politický stĺpec „O čom je reč?“, ktorý pravidelne zaplňal spisovateľ-básnik Ludo Bešeňovský a pod. Čulen vdýchol doňho dynamického slovenského ducha a urobil z časopisu obrannú i útočnú zbraň v boji „za to, čo nám patrí“, t.j. za prirodzené právo národa na samostatný život. Pritiahol k spolupráci mnohých prispievateľov hlavne z radov slovenských povojnových emigrantov, ako Jozef Kirschbaum, Karol Sidor, Ferdinand Mondok, Kornel Piaček, Matúš Černák, Peter Prídavok, Ján Doránsky, Ján Mešťančík, Imrich Stolárik, Ludo Bešeňovský, Cyril Ondruš, Jozef Zvonár-Tieň, Ján Gleiman, Ján Senník, Karol Murín, Ján Eliáš, Vladimír Tomko a ďalší.

V decembri 1951 Kanadská slovenská liga kúpila (kúpna cena: 14 500 dolárov) staršiu tlačiareň vo Winnipegu a krátko na to sa tam presťahovala aj redakcia Kanadského Slovaka. Tlačiareň bola slávnostne otvorená 10. marca 1952 za prítomnosti predsedu KSL Andreja Kučeru, tajomníka Andreja Potockého, predsedu finančného výboru Juraja Rondoša a ďalších vedúcich predstaviteľov kanadskej Slovače.

V nových podmienkach bolo treba prakticky začínať všetko znova. Tlačiareň nemala potrebné slovenské matrice a prvé dve čísla vyšli bez mäčkových a dĺžňov. Stroje boli staré, často sa kazili. S novými pomermi nebol spokojný spoluredaktor Hreha, ktorý sa po niekoľkých týždňoch vrátil do Montrealu. Čulen však vytrval, aj keď mu to nebolo ľahko. V jednom svojom liste sa sťažuje svojmu austrálskemu priateľovi Štefanovi Kašaríkovi: „Som tak zapriahnutý, že zriedkakedy nájdem čas napísať list. Do roboty odchádzam zavčasu ráno, domov prídem okolo 5.-6. hod. večer najesť sa, hodinu si oddýchnem a znova bežím do redakcie, kde robím neraz do 10., 11. i neskoršie. Dlho nebudem môcť takto ťahať.“

Čulen vydržal vo Winnipegu

do augusta 1956, kedy odišiel nielen z Winnipegu, ale aj z Kanady a presťahoval sa do Spojených štátov. Vedenie časopisu prebrala redakčná rada. Nasledovalo krízové obdobie, ktoré sa skončilo až v roku 1958, keď Kongres Slovenskej kanadskej ligy v Toronte rozhodol tlačiareň vo Winnipegu predať a presťahovať redakciu časopisu do Toronta, kde úspešne pôsobí doteraz.

V Toronte sa potom vystriedali viacerí redaktori, z ktorých najdlhšie pracoval Štefan Reišetter. Bol to ďalší obetavý a pracovitý redaktor, ktorý zasvätil svoj život tejto práci národného apoštolátu. Je to práca, o ktorej sa Konštantín Čulen bol vyjadriť, že ju vie každý kritizovať, ale len málokto vie robiť a ešte menej tých, čo ju chcú robiť. Chválabohu, doteraz sa vždy našli obetaví nadšenci, ktorí sa vedia preniesť ponad sklamanie, ťažkosti a nezaslúženú negatívnu kritiku.

Po roku 1968 s príchodom novej tzv. Dubčekovskej emigrácie nastáva ďalší prelom v histórii časopisu. Redaktorom sa stáva profesionálny novinár Andrej Brázda, ktorý redigoval časopis – s krátkou prestávkou – až do roku 1993.

Medzitým sa radikálne zmenila nielen politická situácia na Slovensku a v Kanade, ale zmenili sa aj potreby, nároky a spoločenské zloženie čitateľskej obce. Moderná technológia sa výrazne prejavila aj v mediálnej oblasti.

Toto všetko našlo svoj odraz aj na stránkach Kanadského Slovaka, ktorý dnes pod starostlivou kuratelou redaktora Julka Behula, je dvojjazyčným dvojtýždenníkom a musíme skromne priznať, že zápasí o prežitie. Toto je, bohužiaľ, nezastaviteľný osud slovenského časopisectva v Amerike, ktoré prežíva smutné obdobie svojho úpadku. Konštantín Čulen vo svojej bibliografii „Slovenské časopisy v Amerike“ uvádza, že od roku 1885 do roku 1962 vychádzalo v Amerike vyše 230 periodík rozličného druhu. Dnes by sa ich počet dal zrátať na prstoch. Zanikajú takým prudkým tempom, akým kedysi vznikali.

A na túto melancholickú nótu vznieva aj spomienkový príspevok.

Jubilujúci Kanadský Slovák je svedectvom viery, pracovitosti a obetavosti odlomenej vetvy národa, ktorá neuvädla, ale ostávala verná dedičstvu otcov i napriek mnohým prekážkam a ťažkostiam. S vrelou vďakou spomíname na pionierov, a na tých, čo kráčali v ich šľapajach, aby v duchu zásady „za Boha a národ“ udržiavali pri živote plamienok vzácneho dedičstva, ktorého korene sú pod Tatrami.

(Pokračovanie z minulého čísla)

Koncom roka 1943 začalo byť aj slovenským katolíkom zrejme, že ich výnimočná situácia, keď uprostred najhroznejšej vojny žili v relatívnom pokoji, sa onedlho skončí. Temná perspektíva blížiacieho sa frontu vyvolávala o to viac úzkosti, že bola spojená nielen s vyhlídkami na krviprelievania, ale aj na stratu vlastného štátu, začlenenie do obnoveného Československa a do sovietskej zóny vplyvu a etablovanie komunistického režimu. Všeobecná neistota a obavy z budúcnosti mali za následok, že pápežove výzvy k modlitbám za pokoj a spravodlivosť padali na veľmi úrodnú pôdu. Od 6. do 8. decembra 1943 sa z rozhodnutia slovenských biskupov konali vo všetkých farských kostoloch bohoslužby za mier a v posledný deň tohto trojdňa sa čítal osobitný pastiersky list slovenských biskupov venovaný otázke mieru. Nemecko sa v tejto situácii neúspešne pokúsilo získať slovenských katolíkov, ktorých dovtedy obviňovalo z „klerikalizmu“ a „protinemeckých postojov“, ako spojencov v spoločnom antikomunistickom zápase. Hoci oprávnené obavy pred blížiacim sa komunizmom už boli veľmi silné, v dlhom vianočnom pastierskom liste slovenských biskupov z roku 1943, venovanom príčinám vojny, nebolo ani slovo o protikomunistickej „križovej výprave“, ale v súlade s pápežovými vyjadreniami a teologickým ponímaním vojny sa opätovne opakovalo, že koreňom vojny je ľudský hriech a šírenie protikresťanských myšlienkových prúdov. Kritické poukazy na miliónové zástupy nevercov, návrat k pohanstvu a upieranie existenčných možností Cirkvi, ale aj na narastajúci hedonizmus a praktickú neveru nenehovali žiadny konkrétny politický systém, ale obsahovo sa týkali rovnako národného socializmu ako komunizmu či liberalizmu. Aj tieto vyjadrenia a postoje biskupa Vojaššáka ukazujú, že pozorne sledoval a citlivo reagoval na prejavy magistéria pápežov, ktoré potom konkrétne prevetľoval do svojich duchovných a pastoračných iniciatív.

PERIPETIAMI PRENASLEDOVANIA

Po skončení vojny v roku 1945 bolo z vôle víťazných veľmocí obnovené Československo, o ktorom veľmoci predpokladali, že ich politickým a ideologickým zámerom poslúži lepšie než samostatný slovenský štát, a v obnovenom Československu, začlenenom do sovietskej zóny vplyvu, etablovaný politický režim, ktorý sám seba nazval „ľudová demokracia“ a pod fasádou niektorých formálnych parlamentných štruktúr postupne zavádzal sovietsky politický a ekonomický systém, komunistom prenechával rozhodujúce mocenské páky, značný počet obyvateľstva pozbavil základných občianskych, ľudských a národných práv, zaviedol tvrdú politickú retribúciu a protikatolícku opatrenia a dláždil cestu definitívnemu prevzatíu moci komunistami.

Napriek obnove jednotného štátu zostali politická situácia i postavenie Katolíckej cirkvi v českých krajinách a na Slovensku veľmi odlišné. České obyvateľstvo vnímalo vývoj po roku 1938 cez prizmu rozkladu Československa, s ktorým sa identifikovalo ako s českým národným štátom, a utrpenia počas rokov okupácie a udalosti mája 1945 vívalo ako národné oslobodenie. Pod dojemom traumy z „Mnichova“ a sympatií k idealizovanému sovietskemu osloboditeľovi vyústili tradičné liberálno-socialistické a komunistické tendencie českého prostredia do silného posunu doľava a emocionálneho príklonu k Východu a vo voľbách v máji 1946 do víťazstva komunistickej strany. Vlna ľavicových a prosovietskych sympatií a vybičovanej protinemeckých a protislovenských emócií mala za následok, že i mnohí českí ka-

tolíci sa dali strhnúť touto atmosférou, ktorej najdôležitejším kritériom bola oddanosť myšlienke československého štátu a „pokrokovej“ orientácii, ľudovú demokraciu si idealizovali ako cestu k spravodlivej spoločnosti a komunistov vnímali viac ako národných spoluprotivníkov včerajška než ako ideových protivníkov zajtrajška. Príznačné bolo slávnostné Te Deum, ktoré pražský arcibiskup Josef Beran odslúžil po voľbe svojho bývalého spoluvládnika z Dachau komunistu Klementa Gottwalda za prezidenta republiky.

Úplne odlišná bola situácia na Slovensku. Slovenská historická pamäť viazala rok 1939 na zrod prvého moderného slovenského štátu a povojnové udalosti vnímala vo svetle jeho straty, politických represálií, protikatolíckych opatrení postupného preberania moci komunistickou stranou, ktorú v poloslobodných voľbách roku 1946 veľká väčšina slovenských voličov jasne odmietla.

Politické elity Československa si uvedomovali krehkosť vnútorne heterogénneho štátneho zväzku a považovali preto za jednu zo svojich hlavných úloh vnútorne ho zjednotiť, a tak zabrániť jeho opakovanému rozpadu. Nástrojom bola centralizácia štátnych štruktúr, dôsledné odstránenie a potrestanie slovenských politických a intelektuálnych elit, resp. každého, kto bol nejakým spôsobom zviazaný s myšlienkou slovenskej štátnosti, a vytvorenie podmienok pre postupnú duchovnú a kultúrnu asimiláciu Slovákov. V záujme dosiahnutia tohto cieľa prijali aj českí nekomunistickí politici spoluprácu s komunistami, dočasne taktizujúcimi v duchu „Národného frontu“, a táto politická aliancia zabránila tomu, aby sa mohli v štáte uplatniť dôsledky víťazstva nekomunistických síl na Slovensku a urýchlila proces komunistického prevzatia moci v Československu.

Pius XII. sledoval situáciu v Československu i v celej povojnovej Európe s veľkými obavami. V mierovom usporiadaní, ktoré na základe „nešťastných jaltských dohovorov“ vytvorili víťazné veľmoci, nenachádzal uskutočnenie svojho ideálu „novej kresťanskej Európy“, zjednocujúcej európske národy na kresťanskom fundamente do harmonického spoločenstva, schopného prekonať nenávisť, zmieriť prirodzené právo národov na nezávislosť a svojský život s príkazom univerzálnej solidarity a realizáciou katolíckej sociálnej nauky uskutočniť sociálnu spravodlivosť, a tak imunizovať Európu pred lákadlami komunistických sociálnych utópií a vytvoriť predpoklady pre autentický a trvalý mier. Namiesto toho videl pápež v povojnovej Európe nové rozdelenia a diktát veľmocí na úkor malých a slabých národov, ktoré museli akceptovať, „že im je vnucovaný nový politický a kultúrny systém, ktorý veľká väčšina ich obyvateľstva rozhodne odmieta“. Najdramatickejšie pociťoval Pius XII. expanziu komunizmu: etablovanie prosovietskych režimov všade tam, kam prišla víťazná Červená armáda, a hrozbu šírenia komunizmu aj do ostatných častí zbedačeného a vykoreneného kontinentu, najmä do Talianska a Francúzska. Pápež vnímal tento vývoj ako apokalyptický scenár, evokujúci historické obrazy rozpadu Západorímskej ríše či príchodu „nového islamu“, ktorý kresťanov vystaví „krutým súdkom“, povedie k labilnému mieru postavenému na vzájomnom zastrašovaní a k všeobecnej rozvratu, ktorý ohrozí základy samotnej kresťanskej civilizácie v Európe.

Hoci o situácii v Československu prichádzali do Vatikánu ťaživé správy, Píovi XII., ktorému ležal na srdci osud miliónov katolíkov žijúcich v Československom štáte a ktorý bol ako diplomat i ako pastier presvedčený o tom, že diplomatické kanály bolo potrebné udržiavať pri živote tak dlho, ako sa dalo, úprimne záležalo na obnove diplomatických stykov s Prahou a na vylínaní nuncia,

ktorý by viditeľne stelesňoval živý kontakt s Rímom, informoval pápeža o situácii a zastával ohrozené záujmy Cirkvi. Keďže Moskva, Varšava ani Budapešť o diplomatické vzťahy s Vatikánom neprejavili záujem, pápež sa nádejil, že sa aspoň v najzápadnejšom výbežku sovietskej zóny vplyvu – v Československu – podarí zabrániť úplnej sovietskej a konsolidovať vzájomné vzťahy. Prijal preto aj ponižujúce podmienky, ktoré mu nadiktovala Praha, aby vytrstala Svätú stolicu za uznanie Slovenskej republiky. Posledný predvojnový nuncijs v Prahe Saverio Ritter bol degradovaný na internucia, pozbavený tradičnej funkcie dekana diplomatického zboru a do Československa sa smel vrátiť iba v lete 1946 po ťažkých rokovaniach vydláždených jednostrannými ústupkami Svätej stolice a príznačne až po májových parlamentných voľbách. Degradáciu nuncia dosiahol Edvard Beneš to, čo plánoval už počas krízy vo vzťahoch medzi Prahou a Vatikánom v roku 1925.

Motívy, ktoré pražskú vládu primali k tomu, aby prijala myšlienku obnovenia diplomatických vzťahov so Svätou stolicou, mali čisto pragmatický charakter. V popredí stála snaha instrumentalizovať Cirkev ako nástroj na upevnenie politickej a ideologickej jednoty a stability štátu, na legitimizáciu revolučných zásahov do vnútornej politiky a prosovietskej orientácie zahraničnej politiky a prezentovanie štátu ako slobodného a demokratického, ktoré malo vyvrátiť obavy o jeho nezávislú budúcnosť a kritiku predovšetkým zo strany slovenskej emigrácie, ktorá spochybňovala legitimitu obnovenia štátu a upozorňovala zahraničie na tvrdé politické a protikatolícke opatrenia uplatňované na Slovensku. Smutnoznáme Memorandum o Slovensku, ktoré vypracovalo Oddelenie pre vedeckú politiku českej národnosocialistickej strany po šoku z parlamentných volieb v máji 1946, príznačne konštatovalo: „Boj o Slovensko neprebíha medzi Prahou a Bratislavou, ale medzi Prahou a Rímom. Vyrovnanie sa s Rímom... by bolo najspôhlivejšou cestou k zlikvidovaniu slovenskej otázky.“

V tomto duchu predložila československá diplomacia Svätej stolici aj dve konkrétne politicky motivované požiadavky: odstránenie štyroch slovenských biskupov (spišského biskupa Jána Vojtaššáka, banskobystrického biskupa Andreja Škrábika, svätiačeho biskupa Trnavskej apoštolskej administratúry Michala Buzalku a nitrianskeho svätiačeho biskupa Eduarda Nécseyu) a definitívnu likvidáciu slovenského zastupiteľstva pri Svätej stolici a vydanie slovenského vyslanca Karola Sidora. Veľkým trňom v oku bol pre pražskú vládu predovšetkým biskup Ján Vojtaššák, ktorý bol už pre liberálno-socialistické vlády nepohodlným biskupom a pre ľudovodemokratické i komunistické vlády sa stal úplne neakceptovateľným, pretože svojím rozhodnutím a otvoreným katolíckym a antikomunistickým postojom ohrozoval ideologický fundament nového režimu a svojím nekompromisným národným presvedčením „československú“ ideológiu a vďaka veľkej morálnej autorite mal na Slovensku veľký vplyv. Jeho kompromitáciu a odsúdením sa mala kompromitovať a odsúdiť aj katolícka a národná myšlienka, ktorú po strate štátu a emigrácii či uväznení politických a intelektuálnych elit národa v istom zmysle stelesňoval.

Československá vláda po prvýkrát predniesla žiadosť o odstránenie Vojtaššáka a ďalších troch slovenských biskupov v októbri 1945 v memorande, ktoré ministerstvo zahraničných vecí adresovalo vatikánskému chargé d'affaires Raffaelovi Fornimu hneď po jeho príchode do Prahy v októbri 1945. Vláda však na rokovania s Vatikánom nečakala, ale ešte skôr než sa vôbec obrátila na najvyššiu cirkevnú autoritu, nechala v máji 1945 spišského biskupa zatknúť a pre-

pusťala ho o niekoľko mesiacov bez obžaloby alebo súdneho procesu. Prostredníctvom Raffaela Forniho Svätá stolica odpovedala na pražskú nótu, že podobne ďalekosiahle požiadavky nekladli ani nemeckí národní socialisti a že bez kánonických dôvodov nemieni od biskupov požadovať demisie. V rovnakom zmysle povedal Domenico Tardini chargé d'affaires Schwarzenbergovi v marci 1946, že „Svätá stolica nepripustí, aby sa siahalo na biskupov“. Vyjadrením tohto postoja bol aj apoštolský list, ktorý vo februári 1946 adresoval Pius XII. arcibiskupovi Karolovi Kmeťkovi a biskupovi Vojtaššákovi pri príležitosti 25-ročného jubilea ich biskupskej vysviacky v roku 1921.

Volanie po odstránení slovenských biskupov sa s novou intenzitou ozvalo po parlamentných voľbách v máji 1946, keď komunisti pripísali zodpovednosť za svoju volebnú porážku na Slovensku Cirkvi a nekomunistickí českí politici videli vo víťaznej slovenskej Demokratickej strane tiene potenciálneho oživenia ľudáctva a slovenského „separatizmu“.

EMÍLIA HRABOVEC

Biskup Ján Vojtaššák a Svätá stolica

Ministerstvá začali ešte intenzívnejšie zbierať materiál, ktorý mal dokázať nepriateľský postoj slovenských biskupov k ľudovej demokracii a ich podporu rôznych „sprisahání proti republike“. Ministerstvo zahraničných vecí sa pripisom z 11. júna 1946 obrátilo na slovenské Povereníctva školstva a vnútras tým, že „pro prípad, že by se Vatikán zdráhal vyhovieť našemu požadavku [o odvolanie biskupov Vojtaššáka, Škrábika a Buzalku, E.H.], bylo by vhodné, abychom měli připraven průkazní materiál o závadnosti jmenovaných biskupů s hlediska státobčanské spolehlivosti“. Príznačné bolo, že „závadnosť“ sa definovala výlučne „štátoobčiansky“, teda vzťahom k československej štátnosti. Z Odboru Z ministerstva vnútra prišiel VI. odbor Povereníctva vnútra rozkaz: „Proti biskupovi Vojtaššákovi potrebujem materiál... Materiál potrebujem do 14.t.m.“ Pri frenetickom hľadaní akýchkoľvek možných obvinení sa na stole pražských ministerstiev i bezpečnostných orgánov hromadili sčasti tie najabsurdnejšie obvinenia, ktoré im v návale poslušnosti posielali policajni a stranícki exekútory. Napríklad prednosta Oblastného bezpečnostného referátu v Kežmarku hlásil, že „podľa jeho zistení“ biskup Vojtaššák 6. októbra 1938 v Žiline spolupodpisoval Žilinský manifest (!), 14. marca 1939 ako predseda Štátnej rady spoluvyhlasoval Slovenský štát (!) a ani jedno zasadnutie slovenskej vlády sa nezaobišlo bez jeho prítomnosti (!), aj keď pripustil, že „nemohol presne zistiť“, či mal biskup 14. marca 1939 na zasadnutí Štátnej rady nejaký prejav. Nečudo, keď vtedy Štátna rada neexistovala a biskup Vojtaššák sa na priebehu politických udalostí pohnutej zimy a jari 1938/1939 nijak nepodieľal.

Hoci „dôkazový materiál“ bol pochybného charakteru, štátny tajomník na pražskom ministerstve zahraničných vecí komunista Vlado Clementis a minister školstva Zdeněk Fierlinger, oficiálne sociálny demokrat, ale tajne už zviazaný s komunistickou stranou, privítali v lete 1946 internucia Rittera s ultimatívou požiadavkou „očisty v episkopáte“. Sústredovala sa na osobu biskupa Vojtaššáka a žiadala jeho okamžité suspendovanie, po ktorom malo nasledovať

odvolanie biskupov Buzalku, Škrábika a Nécseyu a menovanie politicky spoľahlivých koadjutorov k ostatným slovenským biskupom.

Pašálne politické obvinenia z kolaborácie s fašizmom či národným socializmom brali vo Vatikáne so značnou rezervou, tým viac, že aj sama Svätá stolica bola opakovane obeťou podobných manipulácií a propagandistických kampaní. Už vo februári 1945 vyjadril Pius XII. v správe pre amerického prezidenta Franklina D. Roosevelta znepokojenie nad podobnými útokmi proti svojej osobe a početným katolíckym prelátom. Apoštolský delegát vo Washingtoni Amleto Cognani vysvetľoval štátnemu podsekretárovi Grewovi, že „v terminológii sovietskej vlády sa označenie nacista alebo fašista so všetkými účinkami, ktoré prináša, vzťahuje na všetkých tých, ktorí neschvaľujú sovietske teórie a... metódy. To vedie k absurdným a svojvoľným obvineniam: sovietska propaganda označila dokonca Svätého Otca za národného socialistu“.

Pius XII. bol však nútený brať

v prípade ich zatknutia či internácie prevezmú riadenie diecézy.

Hoci bez prístupu k vatikánskym prameňom zatiaľ nie je možné presne zrekonštruovať rozhodovacie procesy v Kúrii, očividným sa zdá byť fakt, že vatikánska diplomacia sa napriek stále sa zužujúcemu manévrovaciemu priestoru pokúšala maximálne využiť všetky dostupné možnosti, aby neuzavrela dvere pred diplomatmi a nevystavila Cirkev rizikám priameho stretu skôr než to bude nevyhnutné alebo než budú pripravené štruktúry potrebné na jej prežitie. Príznačné bolo, že keď v novembri 1948 košický apoštolský administrátor Jozef Čársky, pražský arcibiskup Josef Beran a litoměřický biskup Štěpán Trochta prišli do Ríma na návštevu ad limina apostolorum, na Štátnom sekretariáte dostali radu, aby sa usilovali zabrániť priamej zrážke s politickou mocou, kým nebudú vytvorené štruktúry a podmienky, ktoré zabezpečia Cirkvi prežitie. Biskup Vojtaššák sa už na návštevu ad limina nemohol zúčastniť, pretože mu štát nepovolil vycestovať, resp. viazal povolenie

na vycestovanie na podmienku, že sa už zo zahraničia nevráti, čo biskup Vojtaššák, hoci si bol vedomý perzekúcie, ktorá ho čaká, striktno odmietol.

K prítvrdeniu postojov Pia XII. a jeho Kúrie došlo v roku 1949 v dôsledku radikalizácie protikatolíckych opatrení v štátoch sovietskeho bloku, keď sa stalo zrejým, že od komunistických režimov sa už nedá očakávať žiadny pozitívny krok. Šok vyvolalo predovšetkým odsúdenie kardinála Józsefa Mindszentyho za velezradu vo februári 1949 a smutnoznáma „Katolícka akcia“ v Československu v júni 1949, teda pokus vytvoriť národnú cirkev emancipovanú od Ríma, po ktorom nasledovala vlna perzekúcie kléru a veriacich, ktorí sa nepoddali schizmatickému pokušeniu. Svätá stolica reagovala zosústrením diplomatických postojov a jasnou tendenciou vyberať alebo podporovať na čele diecéz silné a rozhodné osobnosti. V tomto kontexte tiež vo Vatikáne opustili akúkoľvek myšlienku na prípadné stiahnutie sa biskupa Vojtaššáka. Naopak v pápežovom okolí sa zrodil nápad povýšiť Vojtaššáka na arcibiskupa, a tak dať jedinému slovenskému biskupovi schopnému hovoriť jasne a nahlas väčšiu autoritu voči režimu, ale aj vo vzťahu k ostatným, príliš opatrným a ustráchaným spolubratom v biskupskej službe. Takýto postoj dobre zodpovedal prirodzenej letore Pia XII., ktorý, hľadiac na nepokojnú situáciu v Európe, už v júni 1946 a potom opätovne o rok neskôr verejne vyhlásil, že katolíci by výhodou mali na „opatrnosť“ nemali zakrývať svoj strach, pretože bázeň majú mať iba pred Bohom a strach iba pred „strachom samotným“. Hoci arcibiskupskú alternatívu vo vzťahu k Vojtaššákovi vo Vatikáne čoskoro opustili, aby nedali režimu zámeňku na začatie súdneho procesu proti biskupovi, na jeho demisiu už nikto ani nepomyslel. Kánonicky zostali všetci slovenskí biskupi na svojich miestach až do svojej prirodzenej smrti.

Viditeľným signálom stroskotania toho, čo by sa dalo nazvať prvou fázou vatikánskej Ostopolitiku generis voči Československu, teda snahe o nejakú podobu diplomatického modu vivendi, bol odchod internucia Rittera z Prahy začiatkom roka 1948. Stalo sa tak

niekoľko dní predtým, než poslední nekomunistickí ministri v pražskej vláde podali demisiu, ktorú prezident Beneš okamžite prijal, všetka výkonná moc bola odovzdaná komunistom a zmizli posledné ilúzie nekomunistických politikov o tom, že s „domestifikovaným“ komunizmom bude možné spolupúť a uchovať si nejaký slobodný priestor v systéme „Národného frontu“. Režim čoskoro inicioval v celej republike tvrdé protikatolícke zásahy. Československo, ktoré ako prvý štát sovietskeho bloku prijalo v roku 1960 do svojho úradného názvu epiteton „socialistické“, si čoskoro získalo smutnú povosť jedného z najkrutejších prenasledovateľov Katolíckej cirkvi za železnou oponou.

Pápež Pius XII., ktorý sa cítil byť strážcom západnej kresťanskej civilizácie pred náporom boľševického „nového islamu“ z Východu i marxistickej sekularizácie zo Západu, pozoroval situáciu Cirkvi za železnou oponou, ale ajrstúci vplyv marxizmu na Západe s veľkými obavami a bolesťou. Komunizmus považoval za smrteľné nebezpečenstvo a v duchu svojho „eschatologického“ ponímania ľudských dejín vnímal konfrontáciu s ním ako apokalyptický zápas so Zlom, ktoré bolo „intrinsecamente perverso“, teda „vo svojej podstate zvrátené“, ako komunizmus definovala encyklika Divini Redemptoris, a s ktorým neboli možné žiadne diplomaticko-politické dotyk a kompromisy. Hlavnými nástrojmi v tomto zápase mohli byť iba duchovné zbrane, modlitba, svedectvo a mučeníctvo.

Po pri duchovných zbraniach však pápež mobilizoval aj legitímne konkrétne ľudské zbrane, predovšetkým silu slova. Verejne denuncoval zločiny komunizmu na Východe i jeho ideologickú ofenzívu na Západe, formoval povedomie katolíkov a varoval pred kompromisami s materializmom, či už praktickým, alebo ideologickým, apred stratou morálnej rezistencie voči marxizmu. V snahe jasne vymedziť hranice medzi katolíckym a marxistickým myslením siahal aj po právnych nástrojoch, ako boli dekréty Sv. officia alebo Konzistoriálnej či Koncilovej kongregácie. Pius XII. zároveň hľadal aj praktické spôsoby, ako Cirkvi za železnou oponou zabezpečiť prežitie. Siahol po metóde, ktorú Svätá stolica po prvýkrát uplatnila v dvadsiatych rokoch v Sovietskom zväze – po štruktúrach tzv. podzemnej cirkvi, ktoré úplne unikali oficiálnym štruktúram štátu. Pápež udelil partikulárnej cirkvi osobitné „fakulty“, teda právomoci, ktoré za normálnych okolností prináležia iba najvyššej cirkevnej autorite a ktoré umožňovali, aby boli v tajnosti vysvätení biskupi a vymenovaní apoštolskí administrátori a generálni vikári, a tak uchovaná funkčná cirkevná štruktúra ako základ cirkevného života aj v situácii, keď priamy kontakt so Svätou stolicou nebol možný. Po definitívnom prevzatí moci komunistami v Československu Pius XII. inštrukciou Nominatio substitutorum z 29. júna 1948 poveril sídelných biskupov, aby vymenovali dvoch náhradných ordinárov, ktorí by v prípade núdze mohli namiesto nich prevziať vedenie diecézy. Najdôslednejšie tieto inštrukcie uskutočnil práve spišský biskup Ján Vojtaššák, ktorý 5. novembra 1949 vysvätil Štefana Barnáša za pomocného biskupa svojej diecézy a o rok neskôr, keď už bol izolovaný vo svojej rezidencii, vymenoval ako náhradného generálneho vikára a svojho zástupcu Štefana Náhaluku.

Roku 1950 bol biskup Vojtaššák zatknutý, vo väzení podrobený brutálnemu fyzickému a psychickému týraniu a v bábkovom politickom procese v januári 1951, v jedinom procese proti trom katolíckym biskupom, aký sa kedy v moderných dejinách Katolíckej cirkvi konal, odsúdený na drakonický trest 24 rokov odňatia slobody a stratu občianskych práv. Pius XII. sledoval proces s veľkou bolesťou, vo Vojtaššákovi videl druhého Alojzjeho Stepinaca a mučenika odporu proti komunizmu.

(Pokračovanie na 10. strane)

(Pokračovanie z minulého čísla)

VERNOSTĚ
A SLZY ZAMAGURIA

Od tohto diela som bol načas odvolaný ako exponovaný učiteľ na plebiscitné územie do Spišskej Starej Vsi, kde som vystriedal nášho horlivého národovca Františka Mojtu. Na tomto mieste som účinkoval od 21. marca do 8. júla 1920.

Ani nie štvormesačné obdobie zanechalo v mojom živote nezabudnuteľné dojmy. Bolo poctou zastávať miesto spojené s národným uvedomením a štátnym záujmom. Podľa inštrukcie školského inšpektora Hana v Kežmarku mojhou prvoradou úlohou bolo pracovať za celistvosť Československej republiky. Bolo to však u nás a o nás.

Úradnícke miesta v Spišskej Starej Vsi boli poväčšine obsadené Čechmi, čo pôsobilo záporne na miestne obyvateľstvo a podporovalo agitačné heslá poľských agitátorov a ich zapredancov. Šírili, že Slovensko bolo zapredané českým nevercom a husitom. V tomto sa vyznačoval najmä kňaz Machaj, ktorý prešiel zo Slovenska do Poľska a odtiaľ podnecoval magurských Slovákov proti Československej republike.

Slovákov úradníkov tu bolo pomáľe. Notárom bol Jozef Masaryk, výborný úradník a organizátor, ktorý sa celou dušou zapájal do agitačnej práce, na miestnej škole ľudovej okrem domorodca Vaxmanského, ktorý bol aj riaditeľom školy, boli sme dvaja exponovaní učiteľia, a to Štefan Šálek a ja. Je osudovo zaujímavé, že Štefan Šálek bol mojím prvým učiteľom, keď som ako ne-škopolovinný chodil do školy s bratom Jozefom za nášho frývaldského pobytu. Šálek bol dobrým spevákom i hudobníkom. Toto sme plne využili na upevňovanie národného povedomia našich starovečanov. Od Matice slovenskej v Martine sme dostali gratis viac exemplárov spevníka národných a ľudových piesní, ktoré sme večermi navčičovali s tamojšou mládežou na kopčeku nad Starou Vsou. Bolo povznášajúce, keď sa skoro každý jarný večer rozliehali dolinou slovenské národné a ľudové piesne.

Na bernom úrade bol zamestnaný Dr. Štefan Osuský, uvedomelý a vzdelaný Slovák, ktorý vedel hýbať perom a jeho úvodníky boli dosť často uverejňované v časopise Slováč. Nakoľko jeho meno i akademický titul mnohých uvádzalo do omylu, že ide o nášho veľvyslancu Osuského v Paríži, bolo mu úradne zakázané písať politické články pod vlastným menom. Dr. Osuský bol potom za Slovenského štátu prednostom vysokoškolského odboru na Ministerstve školstva v Bratislave.

Naše postavenie na škole bolo zaujímavé tým, že sme vrchnostensky podliehali dozoru tak zo strany československej ako aj poľskej. Taká istá prax bola zavedená aj na ostatných úradoch. Šlo o neutrálnu zónu pod kontrolou dohodovej komisie.

V okolitých obciach boli ešte niekoľkí exponovaní učiteľia. Pamätám sa, že v obci Lešnica bol učiteľom Cincík z Vrútok a v Kacvine učiteľia Hatzó a Kúžel.

Okrem nás, niekoľkých Slovákov, nebolo tam nikoho, komu by bol osud ČSR veľmi ležal na srdci. V Spišskej Belej bol umiestnený náš plebiscitný komisariát, ktorý disponoval dosť bohatým skladišťom potravín a fajčiva. Tieto zásoby boli určené na získavanie obyvateľstva, no kanál, ktorý mal smerovať do spišských obcí medzi tamojši chudobný ľud, bol obrátený smerom do Čiech. Českí zamestnanci priam týždenne cestovali do svojich domovov s plnými vrecami zásob.

Zamagurské obyvateľstvo bolo

na 100% katolíckeho vierovyznania a pevnej viery. S odcudzením nazerali na české úradníctvo, keďže tí neprejavovali ani príslušnosť a ani úctu k ich náboženstvu. Podľa týchto posudzovali celý český národ a prikláňali sa k heslu poľských agitátorov, že Slovensko bolo zapredané nevercom a husitom. My sme tomu čelili naivne priamočiario prosbami u Čechov, aby - aj keď sú bez vyznania - pre dobro veci navštevovali pobožnosti aspoň v nedeľu, aby ich ľudia v kostole videli a tak vyvrátili heslá našich neprajníkov. Niekoľkí poslúchli naše rady a riadili sa podľa nich. Pamätám sa, že mnohým sme zabastarali modlitebné knižky, aby v kostole vzbudili zdanie, že sa modlia. Napáda ma aj taká hypotéza, že azda boli medzi nimi i veriaci katolíci, ktorí

ská strana. Len čo komisia pricestovala do Spišskej Starej Vsi, dohrmela do obce vlna poľských áut s prominentmi a dámami ako návnadou. Po zasadaní komisia do jedného ponasadala do áut a vydala sa k Novému Targu za ďalšími atrakciami. Tak to zostalo až do konca a nestalo sa ani raz, že by sa obrátili za bohatými možnosťami našej vlasti. Nebolo na našej strane nikoho, čo by im ponúkol návštevu blízkych Tatier. Nevedeli sme, ako sa to robí.

Na druhej strane obyvateľstvo Zamagurského územia neohrozene stálo na slovenskom, teda i československom stanovisku. Ak ich niekto nazval Poliakmi, pokladali to za urážku. Podľa spravodlivého odhadu Poliáci nemali nádej ani na 1 % hlasov.

Skalopevný postoj prejavovali

boli tŕňom v oku poľských činiteľov. Ich akcie sa vyostrovali natoľko, že už nešlo iba o zastrašovanie. Celé plebiscitné územie bolo prešpikované stovkami poľských agitátorov, medzi ktorými prevažovali krajní fanatici a vysoké percento obyčajných banditov.

Stalo sa, že nám do okien v nočných hodinách strieľali. Zasypávali nás haldami letákov a výhražnými listami. Stály byt sa stal minulosťou, spávali sme každú noc v inej rodine. Starovečania si nás chránili a ctili a zakazdým sme mali aj niekoľko pozvaní. Poštele nám tak ustlali (na spodku hrubá perina a na vrchu ešte hrubšia), že cez perinu ani strelná guľka nemala preniknúť.

Ak sme mali niekedy voľnú nedeľu, odpoľudnia sme chodili

mŕtvych a niekoľko ranených. Niektorí sa v pude sebazáchovy vystrelili a potom rozliezli po lese.

Auto priviezlo ranených a mŕtvych do Spišskej Starej Vsi medzi siedmou a ôsmou ráno. Keď sa to roznieslo medzi obyvateľstvom, okolo budovy poľského plebiscitného komisariátu sa nahnul dav, vnikol do budovy a mlátil všetko hlava-nehlava. Zariadenie komisariátu zdemolovali a povyhádzovali oknami na ulicu. Početný poľský personál sa zachraňoval útekem na poľské územie. Situácia nemohla byť hrozivejšia. Vidiac, že ju nezvládneme vlastnými silami, telefonoval som delegátovi Slovenskej ligy Maťašovskému o pomoc jeho šikov. Títo nasadli na rebriniaky a uháňali na Starú Ves. Cestou stretávali zachraňujúcich sa Poliakov.

KOLOMAN HORNIŠ

Moje pamäti

sa vzhľadom na dobu, vyzývavo protirímsku, zdráhali ako takí prejaviti.

Hmotné postavenie slovenských úradníkov bolo úbohé, ba až smiešne. Pokým českí úradníci poberali okrem platu vysoké diéty, my sme trelí biedu z platu, ktorý sme dostávali ešte podľa maďarského platového zákona. Do Spišskej Starej Vsi som prišiel s platom 198 Kčs mesačne. Tieto platy nám vyplácal proti kvitancii daňový úrad. Vyžiť sa z toho dalo asi štyri dni. Strava v hoteli Mangel ma stála denne 45.-- Kčs.

Bolo treba vyčkať na príležitosť na raport k predsedovi plebiscitnej komisie, neskoršiemu rím.kat. biskupovi Mariánovi Blahovi. Na moju sťažnosť prikázal svojmu sekretárovi, nadporučíkovi Řehulkovi, aby mi boli spiatocne poukázané diéty vo výške 40 Kčs denne. To bol vzostup. Kúpil som si hodinky a látku na oblek. Doteraz som sa orientoval podľa veľových hodín.

Predsedom plebiscitnej komisie na Spiši a Orave bol Marián Blaha. Jeho zástupcom na Orave bol Ján Janček a na Spiši Dr. Tomsa. Poverenie Mariána Blahu za predsedu celého plebiscitného územia bola výostne šťastná voľba. Ovládal viac rečí a bol výborným rečníkom a nadovšetko veľmi reprezentatívna osobnosť. Bol som svedkom, ako mu dohodová komisia prejavila najvyšší obdiv. Keď predniesol prejav vo francúzštine, srdnato obhajujúc československé záujmy, delegáti povstali a zdvihli ho na rukách s volaním: Vivat diplomat!

Ako zastupoval československé záujmy na Orave Ján Janček, nie je mi známe. S touto oblasťou my úradníci neprichádzali sme do styku.

Špeciálne záujmy Spiša mal zastupovať Dr. Tomsa. O tejto osobe ťažko čo dobrého napísať. Odpudzoval už zjavom v ošúchaných nohavičiach a vojenskej blúze, v ktorej demobilizoval. Okrem toho bol alkoholik, ktorého bolo najrýchlejšie nájsť v niektorej krčme. Organizovanie agitačnej a uvedomovacej práce mu ani neležalo na um. Celá jej ťarcha ležala na pleciah uvedomelých slovenských učiteľov a úradníkov a najmä národne uvedomelého kňazstva.

Hoci bol Marián Blaha vynikajúcim organizátorom a diplomatom, sám na všetko nestačil a z poverených spolupracovníkov mal sotva akú pomoc.

Nadbiehaniu delegátom dohodovej komisie sa prepracovane venovala poľ-

pri každej príležitosti. Autá s agitačným materiálom a potravinami ohrdali, hoci v tom čase ešte bola veľká núdza o potraviny.

V polovici júna 1920 Poliáci pripravovali v Spišskej Starej Vsi agitačné zhromaždenie. Na námestí postavili ovenčenú tribúnu, ozdobenú obrazmi poľských národných dejateľov a čenstochovskej Panny Márie. Medzi početnými agitátormi na čelnom mieste sa osieval generál Latínik a kňaz Machaj. Padlo to práve na nedeľu. Keď sa miestni obyvatelia vyhrnuli z kostola, zo zvedavosti sa postavili pred tribúnu. Organizátori mysliac, že ide o obyvateľov naklonených Poľsku, zhromaždenie otvorili. Boli však prevapení, keď v tú chvíľu všetci urobili "čelom vzad" a začali spievať slovenské národné piesne. Takto chrbtom obrátení k tribúne spievali všetky slovenské piesne, ktoré sme ich naučili. Keď táto pokojná demonštrácia nemala konca, Poliáci sa pozbierali a s hanbou odtiahli na svoje územie.

Takýchto prípadov bolo veľa, keď obyvateľstvo spontánne odmietalo poľské chůtky na získanie slovenského územia. Hodno ešte spomenúť prípad, ktorý sa odohral v Kacvine. V tejto obci ohlásili tiež svoje agitačné zhromaždenie s tým istým obsadením hlavných rečníkov ako v Spišskej Starej Vsi. Na toto vopred ohlásené zhromaždenie sme sa už dôkladne pripravili. Na určenú hodinu sme dorazili na nákladných autách so slovenskou mládežou do obce práve vo chvíli, keď zhromaždenie otvárali. Na mieste, kde autá zastavili, bol latkový plot, no v momente neostalo na plote ani jednej latky, čo nimi naša mládež hnala Poliakov a ich pomáhačov z Kacvina.

O plebiscit na Spiši a Orave sa veľmi zaujímala Slovenská liga v Amerike. V tejto otázke nemohla ostať nečinnou, lebo veľké percento slovenských emigrantov v Amerike pochádzalo z týchto ohrozených obcí. Vyslala nám preto na pomoc troch svojich členov, ktorí nám mali v agitačnej práci pomáhať. Veľmi nám pomáhal delegát Maťašovský, ktorý mal vo svojej obci zorganizovanú mužskú mládež a mohli sme rátať aj s jej pomocou. Delegáti Slovenskej ligy konali po obciach uvedomovacia prácu s veľkým úspechom.

Neúspechy, čo Poliakov zo dňa na deň prenasledovali, vydráždili ich do tej miery, že organizovali rozličné odvetné a zastrašovacie akcie. Exponovaní učiteľia a úradníci, lopotiáci sa s najväčšou ťarchou agitačnej práce,

na Smerdžonku, kde sme poolovrantovali. V jednu nedeľu pri obede v našej úradníckej menze sme sa dohodovali, že odpoľudnie o druhej hodine vyrazíme do Smerdžonky. V menze som sa trocha zdržal a odchádzal som od obeda posledný. Pri východe som stretol kolegu Cincíka, učiteľa z Lešnice, ktorý prišiel k nám na návštevu. Odišli sme do súdnej budovy, kde bol ubytovaný kolega Štefan Šálek. Po krátkom rozhovore, ktorý sa točil okolo našej práce a posledných udalostí, rozhodli sme sa napísať článok o fiasku generála Latínika a Machaja v Spišskej Starej Vsi. Naše články boli uverejňované v časopise Slovensko, vychádzajúcom v Spišskej Novej Vsi, ktorého redaktorom bol nebohý akademický maliar a národný buditeľ Jozef Hanula. S tým sme sa zdržali asi do štvrtky, čím som zameškala odchod do Smerdžonky. Po večeri som sa ešte motal obcou a pre nedostatok spoločnosti som šiel spať. V noci okolo jedenástej osvietili okná reflektory a zahrnelo búchanie na dvere. Vyskočil som z posteľe, natiahol na seba najpotrebnejšie a vybehol na ulicu. Pred domom stálo nákladné auto s niekoľkými vystrašenými postavami. Vysvitlo, že je z nášho plebiscitného komisariátu zo Spišskej Belej a mieri do oblasti Smerdžonky, kde podľa telefonátu zajali našich úradníkov poľskí banditi.

Naši sa v Smerdžonke zdržali až do večera. Na ceste domov medzi osadami Nižné a Vyšné Šváby z oboch strán cesty vyskočilo zo dvadsať poľských banditov, ktorí ich s namierenými revolvermi zastavili a prikázali im vrátiť sa do Lešnice, kde sa budú legitimovať. Eskortovali ich držiak každého z našich pod pazuchu. Bola medzi nimi aj jedna žena, manželka poštmajstra Novotného. Ten prosil banditov, aby brali ohľad na ženu a prepustili ju. Po odmietaní a naťahovačkách ju po kuse cesty pustili. Pani Novotná neustratila duchapritomnosť, odskočila do lesa a najkratšou cestou uháňala do Smerdžonky, kde bola naša telefónna stanica. Takto sa jej telefonát dostal do Spišskej Belej.

Našich ľudí viedli banditi smerom na Lešnicu. Cesta bola úzka, na jednej strane rieka Dunajec a na druhej strmý okraj lesa. Keď sa dostali na jednu cestnú zákrutu, kde ležal zrúbaný kmeň stromu, určili prestávku, pri ktorej zajatcov rad radom ozbíjali. Potom na sediacich začali strieľať.

Na mieste na svitaní našli dvoch

Dvoch z nich polapili, do naha vyzliekli a hodili do Dunajca. Bol to profesor Wišmierski a jeho švager. Švager sa dostal na poľský breh, ale profesor sa utopil. Ako som už spomínal, že v každom úrade mali personálne zastúpenie aj Poliáci, tak tomu bolo i na pošte. Poľský zástupca môj telefonický rozhovor s Maťašovským vypočul a oznámil to poľským úradom. Až keď už som bol na svojom predošlom účinkovisku v Nesluši, dozvedel som sa, že poľské ministerstvo zahraničia žiadalo o moje vydanie, lebo som vraj ja zaviniel smrť profesora Wišmierskeho tým, že som telefonicky privolal na pomoc mládenec Maťašovského.

V obci a okolí zavládol smútok a rozhorčenie proti spôsobom, akými sa viedla poľská agitácia. Zamagurie bolo vždy pokojnou enklávou v našej slovenskej domovine. Uplynuli veky, ak sa v tomto kraji vyskytlo niečo podobného, a preto nie div, že táto udalosť silno zapôsobila na jeho city. Mŕtvi boli odvezení do Kežmarku a za veľkej účasti pochovaní na tamojšom cintoríne. Mená mi už odstupom času vymizli z pamäti, ale pamätám sa ešte, že jeden zo zavraždených sa menoval Hejlek a medzi ranenými bol prednosta súdu Rozim a úradník Bajer.

Nuž, na pozadí takého deja padlo za obeť trinásť irečičtých slovenských obcí Benešovej zrady a nespravodlivému balansovaniu záujmov. Ľudia plakali nad svojím osudom i pri rozlúčke s nami, čo sme im načas pri našej bezmocnosti stelesňovali štát, v ktorom chceli žiť.

Americkí Slováci sa veľmi snažili zasiahnuť do nepriaznivého diplomatického vývoja osudu spišských a oravských obcí pred i po jeho spečatení. Najprv poslali Andrejovi Hlinkovi Memorandum žiadajúce - ak sa už ináč nedá - ponúknuť Poliakom Javorinu ako protihodnotu za spišské a oravské obce. Neskôr žiadali ich vrátenie. Beneš, čo zapredal, tým ešte denuncoval.

Pokladal som vec (odovzdanie druhého memoranda Hlinkom) za čirý incident a nereagoval som. Popoľudní senátor teže ľudovej strany začal vyrušovať tým istým spôsobom. Videl som, že vec je systematicky inscenovaná. Odpovedal som mu totiž, že asi pred rokom pán poslanec Hlinka sám žiadal, aby sme Javorinu Poliakom odovzdali.

V Javorine šlo o kopcovitý terén a asi 500 obyvateľov, v obciach o 25 tisíc ľudí. Benešova bezočivosť sa stala

kameňom úrazu v ich osobnom vzťahu s Hlinkom. Čo by malo povedať Slovensko samo...

Je možné, že sudičky Československa, západné mocnosti, v tejto otázke videli aj príležitosť zdvihnúť prst proti sfarbeniu našich volieb v r. 1920 a pohodjať Poľsko. Plebiscit sa nekonal, delenie kraja a duši áno. Beneš, kreácia Veľkej dohody (poslanec Gažík), ochotne reparaoval háklivý česko-poľský vzťah majúca za ústupové pole slovenský záujem. České krajiny sa ukláňajú obohatili na účet Slovenska aj Poľska. V komisii rozhodujúcej o tejto vrúcnej čiastke nášho národa a vlasti Slováci nemali zastúpenie. Nevyrušovali ...

Nad týmto malým kusom sveta ešte nedoznel chorál našej slávy. Len silou pravdy sa nevzdáva a vyznáva, že je najnaškejším. Počúvame, že náciu si možno voliť ako halenu. Týmto je to bremeno, čo nemôž pustiť.

PRÁPOR A HYMNUS

Dňa 8. júla 1920 bol som z učiteľského miesta v Spišskej Starej Vsi odvolaný a nastúpil som predošlé miesto na Štátnej ľudovej škole v Nesluši. Dochádzanie bolo spojené s trampotami, o ktorých som sa už zmienil. Tým, že som v Kysuckom Novom Meste býval a v Nesluši účinkoval, bol som vo verejnej činnosti rozčesnutý. V Nesluši som sa v mimoškolskej činnosti veľmi nerozbiehal. Okrem dochádzania ma hamovalo očakávanie pozvania na doslúženie vojenskej prezenčnej služby. Tým viac som sa vkladal do všetkého vo svojom rodisku v Kysuckom Novom Meste.

Na prvom mieste bol Orol ako už pred nástupom do Spišskej Starej Vsi. Orolské šíky na Kysuciach a na celom Slovensku sa rýchlo rozrastali. Najprv však uvediem aspoň rámcovito, do akých skupín bolo obyvateľstvo obce a najmä mládež na kultúrnom poli rozložené. Ortodoxné katolícke obyvateľstvo sa oddane a od srdca zoskupovalo okolo orolského hnutia. V jeho činnosti videli pokračovanie v dedičstve otcov a žiadna obeta nebola pre nich dosť vysoká, čo novému hnutiu prinášali. Členstvo Orla pozostávalo skoro výlučne z mládeže remeselníckej, robotníckej a roľníckej. Miestna inteligencia, i keď súhlasila s jeho programom, do jeho činnosti sa nie veľmi zapájala okrem skôr vzácných výnimiek. I tu sa už prejavovalo opatrníctvo, lebo v orolskom hnutí videli určitú opozíciu proti vládnúcej ideológii a nechceli si páliť prsty. Vo mne to utvrdzovalo presvedčenie, že na tomto poste musím ostať a starať sa všetkými silami o našu katolícku mládež.

Do sokolskej organizácie sa zoskupovali v prvom rade českí úradníci a nimi ovplyvnené slabé slovenské dušičky, čo očakávali od členstva určitú odmenu a uprednostnenie. Sokolské hnutie na Slovensku sa vydávalo za pokrokový smer, no jeho zvedené slovenské členstvo sa mentalitou a náboženským svetonázorom nelíšilo od orolského členstva a za jeho účasťou na sokolskom hnutí bol iba ak uvedený záujem.

Sokolská činnosť okrem azda zájazdov bola minimálna, hoci dostávala hmotnú podporu od štátu ako aj iných inštitúcií.

Akousi strednou cestou bez výraznejšieho programu bolo zoskupenie okolo Hudobného krúžku Hlahol, ktorého vedúcim činiteľom bol Valer Vnuk, neskorší tajomník Spolku Svätého Vojtecha. V krúžku sa pestovala iba hudobná kultúra a účinkujúci sa regrutovali tak zo Slovákov ako aj Čechov. Zoskupoval skoro výlučne inteligenciu a jeho jestvovanie bolo vhod nevyfarbeným jednotlivcom, ktorí nechceli stáť verejne ani v katolíckom Orle, a azda ešte menej v cudzorodom pokrokovom Sokole.

Vďaka Valerovi Vnukovi, dobrému hudobníkovi i organizátorovi, Hlahol vynikal činnosťou spevokolu a hudobným krúžkom. Bolo nám ľúto, že sa slovenskí členovia krúžku nepriklonili k Orlu a nevytvorili v jeho rámci podobné teleso.

Cudzia konkurencia ani domáca

čias, nechce sa mi veriť, že som túto prácu vládol zvládol s takým malým počtom vedúcich spolupracovníkov. Zorganizovanie takejto akcie kladlo na nás neokúsené nároky aj po stránke administratívnej až po obchodnú. Od vtedajšej našej duchovnej správy sme nemali pomoci, azda len nejaké

mal prapor posvätiť, bol už na fare. Smutnú správu sme mu museli oznámiť a s ním prerokovať. Dohodli sme sa, že nedodanie prapora nezverejníme a na slávnosti sa budú posväcovať iba stuhy. Tak sa i stalo. Maskovalo sa to tak, aby prítomní hostia nezbadali neprítomnosť prapora, s ktorým sme sa tak

v Kysuckom Novom Meste sami si založili jednotu. Kým do iných miest Slovenska musel zaletieť Orol, aby zvestoval novinu Orolstva, v Kysuckom Novom Meste sama mládež si to urobila. Týmto svojím jednaním takmer ojedinelá stojí v živote Orlovstva. "Hej, tí kysuckí Orli, sú to len smelí, bystrí a národne povedomí," - poverovalo sa po slávnostiach na železnici a po jednotách.

V spomenutý deň svätli sa v Kysuckom Novom Meste orolský prapor. Ako rieka Kysuca vo svojom toku je nevypočítateľná – raz tu, raz tam si urobí riečište - i jej synovia, dobrosrdeční Kysučania sú nevypočítateľní v prekvapeniach a vo výjavoch milého, prívetivého srdca slovenského. Prekvapili nás so svojou históriou. Majú totižto starý obraz svojho rodiska z roku 1610, vysoko si ho ctia ako pamiatku po otcov, lebo milujú svoj rod. A tento obraz si dali vyšíť na prapor s Preblahoslavenou Pannou Máriou ako patrónkou mesta.

Kto zná Kysučanov, vie o nich, že srdce svoje vyjadrujú na očiach. Ich oči žiaria radosťou alebo žiaľom, a to tak zrejme, že ani ústa nemusia otvoriť a my im porozumieme. Hoci nám to nik nepovedal, vyčítali sme to z ich očí, že s tým praporom chcú celému Slovensku povedať: "Naše mesto od pradávnych dôb bolo verné Panne Márii, a my túto vernosť ku Nej dnes v jednote orolskej vidíme!"

Prišlo nás ta do 2000 Orlov a Orlíc, aby sme sa pozreli na tú Kysucu, ktorá očarovala hlasy nášho ľudu a najkrajšie melódie dala mu do úst, prišli sme nadýchať do seba kysuckého vzduchu a poľutovať ten najbiednejší ľud na Slovensku, ktorý o skyvu chleba potuluje sa svetom a nezabúda na svoju rodnú zem, i keď neprináša mu iného iba vody a neúrodnej skaly. Videli sme tu Terchovanov a zaplesalo nám srdce nad tak zdravým, sebavedomým národom. Ale radosť zmenila sa na žiaľ, keď sme počuli ich sťažnosti, že v oslobodenej vlasti nemôžu si zarobiť toho každodenného chleba.

Celá slávnosť mala krásny príbeh. Ndp. biskup Dr. Karol Kmet'ko, ktorý deväť rokov bol tu kaplánom, už i svojou prítomnosťou potešil a povzbudil ľud, no sladkými svojimi slovami, ktoré vždy sú plné jadrom a pretkané príkladmi a radou, zachvátili naše srdcia i mysle a zviazal ich v jeden mohút-ny šik orolských bojovníkov. Nadšenosť, ktorú vyvolali jeho srdce prenikajúce slová, mala praktický výsledok. O týždeň postavali nové jednoty v kysuckej doline.

Pri vbižaní klincov odzneli krásne heslá, ktoré si miestny jednatel' usilovne značil do pamätnej knihy, aby zvečnil slávnosť celého dňa.

Odpoludnia bolo verejné cvičenie, na ktorom sme obdivovali telocvik trenčianskych Orlíc a pochod terchovských Orlov na Jánošíkove piesne.

Večer mala kysucká jednota divadelné predstavenie s vybranými hercami, ktorí svoje úlohy poctivo vykonali.

Kysuckí Orli sú jednou perlou našich jednot a nádej máme, že v započatej práci vytrvajú a prekvapia nás i po druhý raz so svojím milým privítaním. Zdar Boh všetkým pracovníkom orolským v Kysuckom Novom Meste. Kiežby sme mali čím viac takých pracovníkov, akí sú tam bratia Meliš, Ďurana, Horniš, Čuntala, Dvorský atď. Sláva im!

Na odpoľudňajšom verejnom cvičení odznela aj báseň Dlhomíra Poľského, ktorú napísal pre túto príležitosť. Odpisujem ju pre jej zachovanie i na dôkaz, o aké duchovné vzopnutie tu šlo.

(Pokračovanie v budúcom čísle)

vlažnosť nám nevzali chuť a pobádali nás, aby sme na poli kultúrnom a telovýchovnom zachovali svoj primát.

Orolské šíky mali sme už dobre zorganizované v žiactve, doraste i členstve. Členov pribúdalo a činnosť sa rozrastala na každom úseku kultúrneho a telovýchovného života. Cvičilo sa sústavne vo všetkých zložkách a naši cvičenci žali úspechy na všetkých vystúpeniach a zletoch. Popri telovýchove bolo prvé divadelníctvo. To až strhávalo. Bol som režisérom i hercom v každej inscenácii. V krátkom čase sme vyčerpali skoro všetky hry napísané Ferkom Urbánkom, Jánom Palárikom a Hollým. V núdzi sme siahli aj k prekladom divadelných hier českých autorov. Pútavé boli aj naše telovýchovné akadémie, večierky a plesy. Najmä každoročné maškarné plesy svojou výzdobou boli celookresnou atrakciou.

Keď sme už stáli na pevných nohách, vytýčili sme si zaobstarať orolskú zástavu, akú už mali niektoré jednoty na Slovensku. To bola naša veľká ctižiadnosť. Už len z prostriedkov, čo si to žiadalo zadovážiť, by sa hockomu zatočila hlava a nám sa sprvoti o nich ani nesnívalo. Časom k našim skromným prostriedkom pribúdali za naše oduševnenie dary od našich priaznivcov a od štyroch krstných matiek orolského prapora. Boli nimi Anna Čičmányiová, Paulína Brežná, Gizela Galvánková a Justína Lukáčová.

Keď sa v myslí vraciam do tých

potľapkanie po pleci, keď sa nám niečo vydarilo.

Môj návrh, aby bol na prapore vyšíty obraz Preblahoslavenej Panny Márie podľa obrazu z roku 1610 nachádzajúceho sa na fare, bol prijatý spontánne celým výborom. Obraz na fare sme sфотографovali a podľa neho zadali objednávku u firmy Neškudla v Čechách. Ak sa ešte dobre pamätám, cena prapora vrátane štyroch bohatých stuh od jeho krstných matiek bola čosi okolo 15000 Kčs. S firmou sme sa dohodli, že prapor bude dodaný najneskôršie v deň predchádzajúci vysviacke prapora.

Popri rozsiahlej korešpondencii, ktorú si prapor a slávnosť vyžiadali, mal som ešte na starosti réžiu divadelnej hry Milica Nikoličová, ktorú sme mali predviesť v predvečer vysviacky.

Na túto našu slávnosť slávnosti pozvali sme výkvet našich slovenských katolíckych prominentov na čele s našim bývalým kaplánom a biskupom Dr. Karolom Kmet'kom. Osobu najdostojnejšieho pána biskupa privítali sme na okraji obce veľmi slávnostne s bandériummom.

V predvečer posviacky sme netrpezlivo očakávali dodanie prapora. Šokovalo nás, keď nám zástupca firmy Neškudla oznámil, že prapor ešte nie je hotový a priniesol iba stuhy. ubezpečoval nás však, že na druhý deň, teda v deň posviacky, prinesú i prapor. Bol to hrom z jasného neba. Čo teraz robiť? Najdostojnejší pán biskup, ktorý

chceli popýšiť. Nech to už ako vyznelo, po slávnosti bol každý zvedavý otobôž na prapor. My sme stuhy zvinuli do obalu a odniesli pred zvedavcami na faru. Až krátko po slávnosti došiel zástupca firmy a priniesol i prapor. Bol potom potajomky posvätený a vystavený v hornom kostole, kde ho mohli zvedavci obdivovať.

Na slávnosti sa zišla záplava ľudstva. Slávnosť sa odbavovala na voľnom priestranstve pred našim Mariánskym kostolom. Do žrde prapora bolo vtačených do 50 pamätných klincov. Heslá, čo naši hostia pri zatĺkaní klincov predniesli, som na tribúne zapisoval do pamätného spisu. Veľká škoda, že sa tento záznam nezachoval.

S veľkou vďakou spomínam na svojich spolupracovníkov, ktorí mi pomáhali toto vznešené dielo uskutočniť. Spomedzi mojich vrstovníkov sa o to pričínili Koloman Ďurana a zo starších, ktorí nám boli oporou: Jána Meliša, Ig-náca Čuntalu, Vincenta Brodňana a Jána Dvorského, atď atď.

Dokumentom a zvečnením slávnosti je článok Tatranského Orla uverejnený v 9. čísle ročníka II., ktorý doslovne odpisujem:

Deň 21. augusta nesmieme pominuť bez toho, žeby jeho pamiatka nebola poznačená v našom milom Tatranskom Orle. Bol to deň, čo zobudil Kysuce a spojil ich pod modrým blankytom s orlovskými jednotami na Slovensku. Obeta-ví, pracovní Orli

Sv. Ján Bosco (1815 - 1888) založil v roku 1859 rehoľnú spoločnosť saleziánov, ktorá sa venuje výchove a vzdelávaniu mládeže. V súčasnosti pôsobí vo svete i na Slovensku a patrí počtom členov i významom medzi najväčšie rehole. Začala sa šíriť už za života Sv. Jána Bosca a rástla aj po jeho smrti. Získavala spolupracovníkov, nasledovníkov a dobrodincov nielen v Taliansku, ale aj v Európe i po celom svete. Aj na Slovensku si získalo toto dielo podporovateľov a niektorí chlapci hľadali spôsob a cesty, ako sa k nemu pripojiť, ako sa dostať do Talianska, do Turína, kde don Bosco žil a toto dielo sa zrodilo. K zoznaniu Slovákov s Don Boscom prispela podielová kniha SSV, z roku 1899, 190 stranový životopis Dona Bosca od hornoreňanského farára, preláta Pavla Jedličku.

K prvým, slovenským saleziánom ktorí sa dostali do saleziánskeho ústavu v Cavaglia pri Turíne, kde bol ústav pre chlapcov z Uhorska, ktorí sa chceli stať saleziánmi, bol v roku 1905 Viliam Vagač zo Starej Turej a Ladislav Stano z Ružomberka. V roku 1910 prišiel aj Jozef Bokor Trakovíc, František Sersen zo Špačínec a Jozef Rosinský. V roku 1910 chcel priviesť saleziánov do Košíc biskup Dr. Augustín Fischer Colbrie, ale pokus o kúpu domu, v ktorom mali pôsobiť sa skončil neúspechom. Saleziánske dielo sa podarilo dostať do Uhorska arcibiskupovi Jánovi Černochovi, v roku 1913, keď v blízkosti Ostrihomu sa do bývalého paulínskeho kláštora v pútnickom mieste Pélifoldszentkereszt presídlil Uhorský ústav z Talianska. Podľa koncepcie kňaz Viliam Vagač a klerik František Sersen po rozpade Rakúsko - Uhorska sa usilovali budovať Slovenské saleziánske dielo a 27. novembra 1919 bola rozdelená Rakúsko - Uhorská inšpektória na Nemecko - maďarskú a na Poľskú inšpektóriu a slovenskí saleziáni boli začlenení do tejto inšpektórie, ktorá mala sídlo v Osvienčime a patrilo tam Česko-Slovensko, Juhoslávia a Ukrajina. Po prvej svetovej vojne sa saleziánske dielo začalo rýchlo šíriť a so súhlasom inšpektora František Sersen začal organizovať príchody slovenských mladíkov do Talianska. Najprv do Genzaro potom do Rímskeho ústavu SacroCuore a v roku 1920 povolili hlavný predstavený don Filip Rinaldi založiť dom, súkromné rehoľné gymnázium pre slovenských chlapcov v PerosaArgentina v oblasti Turína, ktoré bolo prvým súkromným rehoľným gymnáziom v zahraničí, otvoreným po vzniku Československého štátu. V školskom roku 1921/22 tam bolo 19 chlapcov, o rok okolo 50 a potom 80. Väčšinou boli Slováci a niekoľkí boli aj z Moravy a Čiech, medzi nimi i neskorší kardinál Štěpán Trochta. Videli ho slovenskí saleziáni, Viliam Vagač, František Sersen, Jozef Psársky a Ladislav Stano, ktorí vyštudovali v rozličných štátoch strednej Európy a pomáhali im aj talianski saleziáni a hľadalo sa miesto na Slovensku a po určitom hľadaní padla voľba na Šaštín, keď biskup Dr. Pavol Jantusch, trnavský apoštolský administrátor menoval 6. septembra 1924 Viliama Vagača za šaštínskeho farára a Jozefa Bokora za jeho kaplána. 7. septembra boli v Šaštíne privítaní a prijatí, keď sa priviezli na kočiari z Borského Mikuláša s ich dobrodincom farárom Karolom Nečesákom, ktorému záležalo na tom aby saleziáni dostali do správy farnosť Šaštín. 21. októbra 1924 prišli chlapci z Talianska s don Stanom a spolu s prijatými zo Slovenska ich bolo okolo 50. Ich príchod, i keď začínal chudobne sa stretol s prijatím a podporou všetkých slovenských biskupov. Prestávaním z Perosa Argentina vzniklo v Šaštíne Gymnázium,

ktorého oficiálny názov bol: Gymnázium Jána Bosca, štátom bolo schválené v roku 1928. V roku 1950 bolo zatvorené a obnovené v rokoch 1991 - 2016. V Šaštíne saleziáni pôsobili v rokoch 1924 - 1950 a 1990 - 2017 a tiež tu pôsobili vo farskej pastorácii počas rokov politického uvoľnenia 1968 - 1970.

Saleziáni pôsobili od roku 1927 vo Vrábľoch, od roku 1933 v Bratislave na Miletičovej, od roku 1936 v Trnave, od roku 1937 na Trnávke, od roku 1938 v Žiline, od roku 1941 v Michalovciach, od roku 1941 v Trnave na Kopánke, od roku 1942 v Topoľčanoch a v Nitre, od roku 1945 v Komárne, od roku 1946 vo Sv. križi nad Hronom a od roku 1947 v Hodoch pri Galante. Všetky ich pôsobiská boli po nástupe komunistickej moci v ČSR zrušené. V rokoch 1950 - 1990 pôsobili niektorí saleziáni

väznení v pri dobývaní uránu aj Jozef Paulík, Rudolf Butaš, Štefan Lukáč, Jozef Bazala, Ján Brichta, Anton Kyselý, Anton Semeš, Michal Halenár, Rudolf Granec a Anton Srholec a niektorí iní. Titus Zeman bol odsúdený na 25 rokov a prepustený bol až 10. marca 1964, po viacerých žiadostiach po odsúdení viac ako polovice trestu. Niektorí saleziáni Andrej Dermek, Jozef Paulík, Pavol Pobiecký, Štefan Sandtner, Anton Srholec Leonard Tikl boli z väzenia podmienčne prepustený na amnestiu 9. mája 1960 Viacerí saleziáni museli narukovať do PTP.

Po zrušení kláštorov Titus Zeman, Ernest Macák a František Reves začali organizovať pre saleziánov za pomoci prevádzáčov odchody do zahraničia, aby tam mohli ukončiť štúdiá a zachrániť ich povolania. V prvej výprave

ale boli chytení pohraničnou strážou a dostali 11 rokov väzenia.

V roku 1963 založili saleziáni gymnázium v Ríme, ktoré sa v roku 1964 presťahovalo do Slovenského ústavu sv. Cyrila a Metoda a tam pôsobilo do roku 1990, prešlo ním 159 absolventov.

Už sv. Ján Bosco posielal svojich duchovných synov na misie. Nie je možné nespomenúť aspoň niektorých slovenských saleziánov, ktorí pôsobili v misiách. Anton Figura na Kube, Haiti a v Dominikánskej republike, jeho brat Jozef Figura v Japonsku. Prvý slovenský salezián Alojz Hudek v Bolívií a Peru, Štefan Foltin v Japonsku, najstarší žijúci slovenský salezián don Jozef /Chozé/ Hrdý v Chile a v Bolívií, Ján Šutka v Ekvádore, Martin Križan v Ekvádore, Alojz Andrášik v Chile, Peru a Bolívií...

Podľa komunistickej totality rehoľ

ždžane, ktorý tajne vstúpil do rehole saleziánov, v roku 1975 zložil prvé rehoľné sľuby, pokračoval v tajných štúdiách teológie a 30. januára 1983 v Berlíne bol vysvätený za kňaza, do roku 1989 pracoval ako geológ v Spišskej Novej Vsi a v tajnosti pracoval s mládežou, po roku 1989 bol direktorom komunity saleziánov študentov teológie v Levoči, od roku 1993 bol šesť rokov provinciálnym vikárom slovenských saleziánov, licenciát z teológie dosiahol na Katolíckej univerzite v Lubline v roku 1999, v období rokov 1999 - 2005 bol provinciálom saleziánov na Slovensku, v rokoch 2006 - 2009 pôsobil ako magister novicov. Pápež Benedikt XVI. ho 5. novembra 2009 vymenoval za predstaveného katolíckej misie v Azerbajdžane, ktorá bola v roku 2011 povýšená na Apoštolskú prefektúru a Vladimír Fekete sa stal jej prvým

Stručný náčrt pôsobenia slovenských saleziánov

v duchovnej správe ako farári, kapláni, výpomocní duchovní, duchovní v komunitách rehoľných sestier, alebo v tajnej pastorácii popri civilnom zamestnaní. V našej skalickej farnosti ako kaplán pôsobil v zložitom období rokov 1962 - 1967 salezián don Vendelín Sabo, /bol to prvý kňaz, ktorého som mal možnosť ako malý chlapec poznať a pri ňom vyrastať a byť s ním v kontakte až do jeho smrti, pretože od roku 1969 až do smrti 12. novembra 2008 pôsobil v Holiči/. František Reves o ňom napísal, že za peniaze, ktoré zrazil na vojenskej službe si tri dni pred peňažnou reformou kúpil písací stroj, ktorý mu slúžil až do smrti.

Veľkou ranou pre život Cirkvi v Československu, teda aj pre saleziánov bola barbarská noc, kedy v noci z 13. na 14. apríla 1950 boli všetky ich kláštory násilne uzatvorené a rehoľníci odvezení do sústredovacích a kárnych táborov.

Saleziáni boli počas „barbarskej noci“ zvezení do všetkých kláštoroch do Šaštína, kde ich bolo 262, najmladší študenti boli prepustení a potom znova v noci z 24. na 25. apríla boli zo Šaštína odvezení do Podolínce, niekoľko do Pezinka. V Podolínci bolo podľa záznamov don Ernesta Macáka bolo internovaný 42 kňazov saleziánov, 37 bohoslovcov, 23 asistentov, 60 študentov, 21 novicov, 35 bratov koadjutorov, 5 novici koadjutori a 2 čakatelia. Na chodbe šaštínskej baziliky je umiestnená pamätná tabuľa venovaná väzňom saleziánom, ktorí boli vo väzení počas komunistického režimu pre svoju vieru. Saleziáni in vinculis, na ktorej je 45 mien (nedopatrením chýba meno Pavla Pobjeckého), ktorej vznik inicioval don Anton Srholec, (brat mojej mamy), v 90. rokoch 20. storočia a zhotovil ju syn politického väzňa Miroslav Minks z Velkej nad Veličkou. Slávnostne odhalená a posvätená bola 25. marca 2006. Don Ernest Macák v knihe Prenasledovaní pre Krista zachytil svedectvá 18 saleziánov o ich prenasledovaní počas totalitného režimu v ČSR. Saleziáni prešli všetkými vtedajšími väznicami ako Mírov, Valdice, Leopoldov, Ilava, Jáchymov, Pankrác... Mnohí boli odsúdení na dlhoročné väzenie, /spolu viac než 300 rokov väzenia/, ktoré museli v neľahkých podmienkach znášať. don Dermek a don Zeman pracovali viac rokov pracovali na Jáchymovsku v tzv. Veži smrti pri triedení rádioaktívnej uránovej rudy, na Jáchymovsku boli

31. augusta 1950 odišli s Titusom Zemanom Jozef Heriban zo Šelpic - biblista a misionár v Japonsku, Rudolf Blatnický z Trnavy - diakon pôsobil na gymnáziu v SUSCM a na pápežskej saleziánskej univerzite prednášal dogmatickú teológiu, Stanislav Kmotorka z Chynorian - pôsobil ako kňaz a hudobník vo Florencii, Medard Štepanovský z Oreského - pôsobil ako kňaz a pedagóg v Buxheime v Nemecku, kňaz Július Gašparík z Kováčovej, ktorý pôsobil v Slovenskej katolíckej misii v Paríži, ktorú založil, Bohumil Havlíček zo Stráži a Ján Martinec z Dlhého Pola. V druhej výprave 23. októbra odišli v sprievode Titusa Zemana Andrej Šandor, básnickým menom Gorazd Zvonický z Močarian. Pôsobil v Buenos Aires v Argentíne a potom v SUSCM v Ríme. Tibor Strnisko, pôsobil ako misionár pre Slovákov v Austrálii, Eudovít Suchán z Trstína misionár v Japonsku, Andrej Paulíny z Rajca, vyštudoval katechetiku, pôsobil ako vedúci audi- vizuálneho odboru saleziánskeho vydavateľstva ElleDiCi, vydavateľ a ilustrátor časopisov a kníh v SUSCM a pedagóg na tamojšom gymnáziu, pripravoval katechetické relácie pre Vatikánsky rozhlas. Rafael Černý zo Sobotište pôsobil ako pedagóg a redaktor v SUSCM. Jozef Ochaba zo Štefanovej pôsobil vo Francúzsku. Cyril Búran z Jablonice, pôsobil v Slovenskej katolíckej misii v Nannheime. František Kubala z Vrbového, Pavol Tuna z Valaskej Belej, Cyril Marek z Hrnčiaroviec, Ján Eben z Bratislavy, Jozef Hercog zo Šaštína, Daniel Faltin z Kurimian a Juraj Torok zo Žiliny. Z tretej „neúspešnej“ výpravy, ktorá vyšla 8. apríla 1951 sa podarilo ujsť Antonovi Hlinkovi z Valaskej Belej, Augustínovi Lovíškovi z Považskej Bystrice, Klementovi Poláčkovi z Černíka, Alojzovi Pestúnovi zo Šulekova, Antonovi Botekovi a Jozefovi Baťovi z Obýc. Augustín Nádaský odišiel do zahraničia v januári 1952 Alfonz Šilhár, Ján Tocký a Ján Mihalec odišli 29. apríla 1952, s nimi odišiel do zahraničia aj jeden z hlavných organizátorov odchodov František Reves. Ivan Bezák, František Gánoczy, Jozef Huta, Rudolf Kotleba, Anton Krajčí, Štefan Škorčík, Zdeno Miklas a František Búranský odišli 7. júla 1952. O útek do zahraničia sa pokúsili 26. decembra 1952 aj Rudolf Granec z Vištuka a František Szabadoš zo Senca, (ktorý pôsobil v sedemdesiatych rokoch v Skalici ako organista a venoval sa mladým odtiaľ odišiel do pastorácie v Rožňavskej diecéze),

žila v ilegality. Väčšina saleziánov pracovala v civilných zamestnaniach a po večeroch, cez vikendy a dovolenky sa v tichosti venovali sa rodinám, malým spoločenstvám, mládeži i svojmu dorastu. Z katakomb, ktoré jej vytvorila totalitná moc vyšla rehoľa živá silná kvalitou i počtom, ktorá sa po roku 1989 vrátila do verejného života a na pôsobiská, z ktorých bola vyhnaná pred 40 rokmi, aj na nové miesta a začala pracovať. Všetci saleziáni s nadšením a s elánom sa pustili do práce s mládežou a mnohých služieb v nových podmienkach, pre dobro Cirkvi, národa i spoločnosti. (Pamätám si, že nám don Andrej Dermek prednášal na bohosloveckej fakulte UK biblistiku, don Sloboda latinčinu) a z ilegality vyšli mnohí mladí saleziáni, ktorí boli vysvätení tajne biskupom Korcom, alebo biskupmi v zahraničí a začali sa formovať fungovať oficiálne rehoľné inštitúcie, ako noviciát, vydavateľstvo, saleziáni prevzali duchovnú správu Petržalskej farnosti.

Na tom, že dnes pomerne dobre poznáme činnosť saleziánov počas rokov totality aj ich činnosť v zahraničí, má veľkú zásluhu don Ernest Macák, ktorý v čase keď bol provinciálom oslovil bratov, ktorí vtedy pôsobili aby napísali svoje skúsenosti a tak získal asi sto autobiografií, ktoré využil pri tvorbe jeho kníh Utečenci pre Krista a Prenasledovaní pre Krista. Tiež on sám písal zápisky počas internácie v Podolínci, ktoré vyšli knižne pod názvom Zápisky z väzenia. Prvým tajným saleziánom bol Ivan Gróf, venoval sa miništrantom, vyštudoval pedagogickú fakultu, pod vedením don Macáka a don Izakoviča si vykonal noviciát, 12. decembra 1954 zložil sľuby do rúk don Beňa a pôsobil na všeobecno - vzdelávacej škole v Senci, kde učil matematiku a fyziku, pokračoval v tajnej formácii v roku 1959 zložil doživotné rehoľné sľuby a bol vysvätený za kňaza a popri práci sa venoval mládeži, najmä študentom zo školy. Samozrejme sa nevyhol ani sledovaniu a šikanovaniu štátnou bezpečnosťou. Napísal sériu príručiek pod názvom Cesta k Pravde, ktorá vyšla samizdatom, z ktorej čerpali orientáciu tisíce mladých. Po roku 1990 pôsobil v Petržalke, Žiline, Kňažej a na Trnávke. Zomrel 20. decembra 2000 ako 65 ročný. Z jeho žiakov kráčajú v jeho saleziánskych šlapajách viacerí, ako don Jozef Daniel Pravda misionár v Kongu, na Sibíri, v Azerbajdžane, ČADe, Vladimír Fekete prvý slovenský saleziánsky biskup v Azerba-

apoštolským prefektom, pápež František ho 8. decembra 2017 menoval biskupom. K tajným saleziánom patrili aj skaličan Vladimír Študent, ktorý pôsobil ako magister v lekární v Topoľčanoch (a pri návšteve svojich príbuzných sa venoval nám deťom a rodinám).

Významnou udalosťou aj pre rehoľu saleziánov bolo blahorečenie jej člena, dlhoročného väzňa pre vieru don Titusa Zemana, ktorý sa narodil vo Vajnorochoch 4. januára 1954 a tam aj zomrel na následky mučenia a väznenia 8. januára 1969.

Slovenská provincia vznikla v roku 1939 a úrad provinciála (inšpektora) zastávali Jozef Bokor 1939 - 1968, Andrej Dermek 1968 - 1981, Jozef Kaiser 1981 - 1993, Ernest Macák 1993 - 1999, Vladimír Fekete 1999 - 2005, Štefan Turanský 2005 - 2008, Karol Maník 2008 - 2014, Hozeflžold 2014 - 2020, Peter Timko v súčasnosti.

V súčasnosti pôsobia saleziáni v Bratislave na Miletičovej, kde je aj sídlo provincie, na Trnávke, v Petržalke na Mamateyovej, v Trnave na Kopánke, v Žiline, v Hodoch, Košiciach na Troch hôrkach, Kalvárii a na Luníku IX. v Michalovciach, Bardejove, v Námestove, v Banskej Bystrici, Prešove, Dubnici nad Váhom, v Novej Dubnici, v Partizánskom a v Poprade.

POUŽITÁ LITERATÚRA:

Bačíková Lucia: Pod' a nasleduj ma, Zo spomienok tajne vysvätených kňazov 1950 - 1989, VMV Prešov 2005
Dubovský Patrik: Amnestovaný "fanatik" salezián Ivan Gróf v strete so štátnou bezpečnosťou, Pamäť národa 4/2019
Kubanovič Zlatko: Historický náhľad do dejín Slovenských saleziánov od dona Bosca do roku 1924, DON BOSCO 2019
Macák Ernest: Naša Sedembolestná Matka, Don Bosco 2004
Macák Ernest: Prenasledovaní pre Krista, Don Bosco 2008
Macák Ernest: Utečenci pre Krista, Don Bosco 2006
Macák Ernest: Zápisky spoza mreží, Don Bosco 1996
Ovečková Elena: Vázňili ich za vieru, Hlásnik spravodaj MŮ Šaštín - Stráža 2/2006
Radošinský Titus Michal: Quovadis, Titus? Michal Vaško - Vydavateľstvo, Prešov 2017
Tóth Imrich zost.: Živého ma nedostanete! Spomienky Františka Revesa, Michal Vaško - Vydavateľstvo, Prešov 2018
www.saleziani.sk
www.tituszeman.sk
www.wikiwand.com/sk/saleziani_Don_Bosca
LUDOVIT KOŠIK

JÁN REKEM – TRENČIANSKA VÄZNICA. Zážitky slovenského kňaza v „oslobodenej“ ČSR (1945). Redakčne pripravil Martin Lacko. Bratislava: PV ZPKO, 2022, 127 s.

V domácej historiografii či publicistike sú vstup Červenej armády na územie Slovenska a obnova Československa prezentované ako „oslobodenie“. Počas socializmu, no rovnako aj dnes, v tzv. demokracii.

Pri bližšom pohľade do dobových prameňov však zistujeme, že to bolo trochu inak. Mnohí Slováci príchod cudzích vojsk, zánik Slovenskej republiky a návrat Edvarda Beneša za synonymum slobody nepokladali. Skôr naopak; badali, že obdobie od jari 1945 je poznačené dovtedy nevídanou mierou násilia, svojvôle a prenasledovania inak zmýšľajúcich osôb. Svedectvom o tom sú aj spomienky trenčianskeho kňaza, redaktora, publicistu, literáta, vedca a napokon exulanta Mons. Jána Rekema (1917 – 1989), rodáka z Trenčianskej Teplej. Po drastických skúsenostiach s pomermi v ľudovo-demokratickej ČSR, ktoré ako mladý trenčiansky kaplán prežil, sa rozhodol v roku 1947 emigrovať. Usadil sa až v Kanade. V nasledujúcom roku svoje zážitky z konca vojny a vôbec prelomového roku 1945 spísal

Prvými v sérii sú Buditelia a obrancovia národa z rokov 1848 – 1914; ide o 24 národných veľikánov z obdobia medzi revolúciou a svetovou vojnou.

Okrem portrétov osobností je tu aj krátky popis ich verejnej činnosti a zásluh, rovnako aj charakteristika doby, v ktorej žili a pôsobili.

V budúcnosti budú nasledovať ďalšie edície osobností zo starších ale i novších dejín.

Pexeso si možno zakúpiť prostredníctvom mailu u vydavateľa zsi@zsi.sk alebo v predajni Svojeť, Dunajská 18, Bratislava, mailom kniha.svojet@gmail.com

Dve novinky

ešte v roku 1947. Vyšli najprv v USA, v 2. vydání v r. 1997 v Trenčíne. Dnes sa slovenskému čitateľovi dostávajú do rúk už v treťom vydaní.

Knihu si možno zakúpiť v kníhkupectve

Svojeť (Liga Pasáž, Dunajská ulica 18, Bratislava),

mail kniha.svojet@gmail.com, tel. číslo 0903 946718)

prípadne u vydavateľa Zväz protikomunistického odboja

Obchodná 52

81106 Bratislava

mail ustredie@pv-zpko.sk

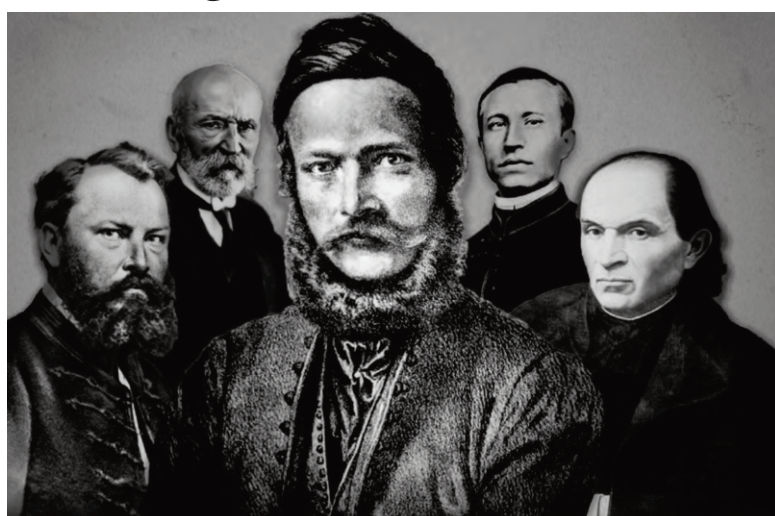
PEXESO – SLOVENSKÉ OSOBNOSTI 19. STOROČIA

Stav historického vedomia u príslušníkov nášho národa je dnes alarmujúci.

Politická elity sú historicky vykokorenené, školstvo a rodina v rozklade. Médiá, takmer bezozvyšku poplatné liberálnej ideológii, sa usilujú všetko národné hanobiť a kriminalizovať.

Združenie slovenskej inteligencie si uvedomuje tento stav. Preto jeho členovia prichádzajú s osvetovými a vzdelávacími projektmi, ktoré sú určené širokej laickej verejnosti.

Jedným z nich je aj „Národné pexeso – Slovenské osobnosti“.

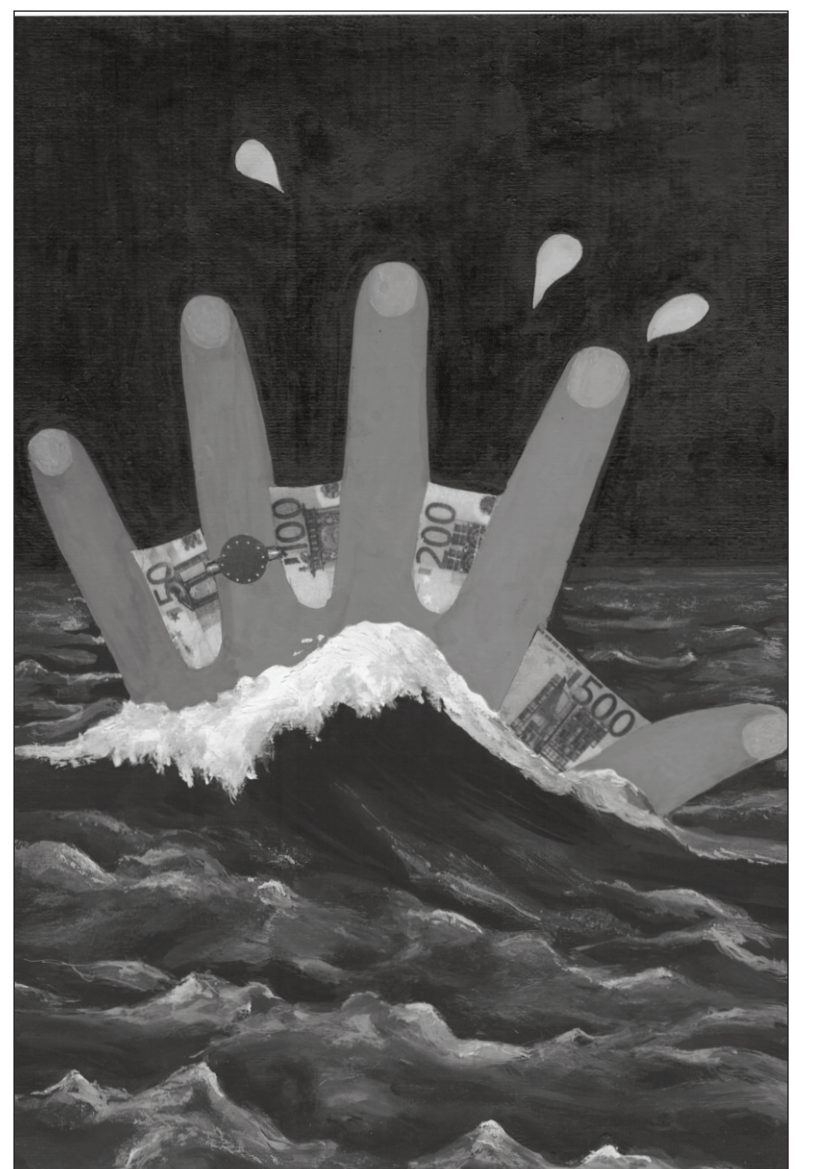
SLOVENSKÉ OSOBNOSTI

Buditelia a obrancovia národa
Medzi revolúciou a vojnou: 1848 – 1914

NÁRODNÉ PEXESO

Zo skicára Andreja Mišanka

(Pokračovanie z 5. strany)

Biskup Ján Vojtaššák a Svätá stolica

V tomto duchu sa niesli aj vyhlásenia vo vatikánskom denníku L'Osservatore Romano, inak skôr strohé, aby sa vyhlí útokom silnej, najmä talianskej komunistickéj tlače. Explicitnejší bol dvojtýždenník Spoločnosti Ježišovej La Civiltà Cattolica, oficiálny orgán Svätej stolice, vychádzajúci so schválením Štátneho sekretariátu, ktorý dostal pokyn, aby jasne a zreteľne vyvrátil politické manipulácie vo vynútených výpovediach a tvrdenia propagandistickej publikácie o procese, ktorú dal režim vytlačiť vo viacerých cudzích jazykoch vo vysokom náklade a distribuoval v západnom zahraničí.

Na udalosti v Spišskej Kapitule, predovšetkým na skutočnosť, že kým právoplatný biskup bol vo výkone svojho úradu hatený, štát zinscenoval zmanipulovanú voľbu kapitulného vikára Ondreja Schefera, reagovala Konzistoriálna kongregácia v roku 1950 verejným vyhlásením, v ktorom pripomenula platné kánonické sankcie voči tým, ktorí porušovali cirkevné ustanovenia a uzurpovali si práva biskupov.

Pius XII. hľadal všetky dostupné kanály, cez ktoré mohol udržiavať kontakt s miestnou Cirkvou v Československu. Tak ako už v medzivojnovom období v komunikácii s katolími v Sovietskom zväze, aj teraz často využíval diplomatickú batožinu a dobré služby západných diplomatov, Talianov, Francúzov, ale predovšetkým Rakúšanov, ktorí vďaka geografickej i historickej blízkosti disponovali dobrými miestnymi kontaktmi aj vo vlastnom záujme pozorne sledovali situáciu v susednej krajine a v diplomatickej batožine sprostredkovali do Ríma aspoň útržky správ slovenských biskupov, kňazov a rehoľníkov. Táto beztak obmedzená komunikácia sa však temer zastavila, keď v priebehu roka 1951 Praha nechala zlikvidovať s jednou výnimkou všetky konzuláty západných štátov v Bratislave. Odvtedy pramenili prakticky všetky informácie o Cirkvi na Slovensku od slovenskej kňazskej emigrácie v západnom európskom zahraničí, najmä v Ríme, osobitne od dvoch kľúčových osobností vtedajšieho slovensko-rímskeho prostredia, biskupa Pavla M. Hnilicu SJ a preláta Štefana Náhaliku.

Biskup Hnilica, po emigrácii v roku 1951 žijúci v rímskom exile, bol človek mimoriadnej duchovnej, pastoračnej, charitatívnej a cirkevno-politickej aktivity, ktorej cieľom bolo pomáhať Cirkvi za železnou oponou materiálne i duchovne, oboznamovať západný svet s nebezpečenstvom komunizmu a zabrániť tomu, aby stratil voči nemu obranyschopnosť. Mal tisíce prednášok po celom svete a publikoval mnoho kníh o situácii Cirkvi za železnou oponou, ktoré boli preložené do deviatich jazykov av ktorých vždy upozorňoval na bolestnú situáciu biskupa Vojtaššáka. V máji 1954 predložil biskup Hnilica pápežovi Piovi XII. a generálovi Spoločnosti Ježišovej Włodzimierzovi Ledóchowskiemu rozsiahlu správu o situácii Cirkvi v jeho vlasti, v ktorej venoval rozsiahly priestor aj situácii v Spišskej diecéze. V tom istom roku 1954 založil Pius XII. na Hnilicov podnet výbor na štúdium otázok komunizmu a umlčanej Cirkvi Comitato di studi per la Chiesa del silenzio, na ktorého čele stál bývalý vojenský biskup poľskej armády, v rímskom exile žijúci arcibiskup Józef F. Gawlina a Hnilica bol jeho tajomník. Slovensko vo výbore zastupoval najprv Anton Botek a po jeho odchode do Kanady Štefan Náhalika. Výbor sa pravidelne schádzal a v roku 1957 vydal knižku La Chiesa del silenzio guarda a Roma. Knižka, ktorá vyšla s výslovným požehnaním Svätej stolice, bola považovaná za smerodajnú výpoveď o situácii umlčanej cirkvi. Prenasledovanej Cirkvi na Slovensku venovala samostatnú kapitolu, ktorá sa začínala prvými proticirkevnými opatreniami v jeseni 1944 a patričný priestor venovala aj situácii biskupov vrátane biskupa Voj-

taššáka. Popri náboženských a organizačných aktivitách Hnilica poskytoval pápežovi a Štátnemu sekretariátu aj v priebehu celých šesťdesiatych rokov početné a podrobné správy o situácii Cirkvi v Československu (a osobitne na Slovensku) a neskôr aj v Sovietskom zväze.

Ďalšia osobnosť, ktorá zohrala kľúčovú úlohu v týchto informačných a duchovných sieťach Svätej stolice, bol spišský kňaz Štefan Náhalika, bývalý osobný tajomník biskupa Jána Vojtaššáka, profesor na Vysokej škole bohosloveckej v Spišskej Kapitule a tajný generálny vikár Spišskej diecézy, ktorý sa po príchode do exilu v roku 1953 stal dušou slovenského katolíckeho života vo Večnom

magistériu, osobitne v ekleziológii, zdorazňujúcej popri právnej a spoločenskej dimenzii aj duchovnú, mystickú a komunitnú dimenziu Cirkvi chápanej ako mystické telo Kristovo. Na pápežov podnet sa v Ríme v duchu jeho hlbokéj mariánskej spirituality pravidelne slávilí sväté omše za umlčanú cirkev a celkom osobitne i za väznených biskupov, zväčša v Bazilike Santa Maria Maggiore a často organizované Medzinárodnou mariánskou akadémiou Accademia Mariana Internationalis. Na týchto sláveniach sa veľmi aktívne podieľali aj slovenskí kňazi a veriaci žijúci v Ríme.

Pápež si tiež otcovsky spomínal na biskupov a kňazov, ktorí museli znášať ťažké utrpenie in odium fidei. V roku 1957, pri príležitosti 80. narodenín Jána

Vojtaššáka, si spomenul aj na väzneného biskupa, vyjadriac svoj obdiv k jeho vernosti Bohu, Cirkvi a slovenskému národu a udeliac mu svoje apoštolské požehnanie.

V ROKOCH DRUHÉHO Vatikánskeho KONCILU A Vatikánskej Východnej politiky

Pacelliho nástupcovia Ján XXIII. (1958 – 1963) a, napriek silným pochybnostiam, aj Pavol VI. (1963 – 1978) síce nič nezmenili na zásadnom odmietaní komunizmu ako takého, prišli však k presvedčeniu, že komunistické režimy sú odolnejšie a rozdelenie kontinentu bude trvácnejšie, než sa mnohí spočiatku nazdá-

meste, riaditeľom Slovenského katolíckeho ústredia v Ríme, od roku 1957 až do svojej smrti slovenským delegátom v Najvyššej rade pre emigráciu pri Konzistoriálnej kongregácii (neskôr Pápežská komisia pre pastoráciu migrantov a ľudí mimo domova) a v rokoch 1963 – 1973 zakladajúcim rektorom Slovenského ústavu sv. Cyrila a Metoda v Ríme.

Náhalika, „diplomat bez akreditačných listín“, ktorý vďaka svojmu širokému intelektuálnemu horizontu, prirodzenému ľudskému a diplomatickému taktu, železnej disciplíne, obetavosti a dokonalej znalosti talianskeho jazyka a Ríma, v ktorom absolvoval svoje univerzitné štúdiá a prijal kňazskú vysviacku, nebol iba prirodzenou autoritou v slovenských aktivitách v Ríme, ale dokázal preniknúť

magistériu, osobitne v ekleziológii, zdorazňujúcej popri právnej a spoločenskej dimenzii aj duchovnú, mystickú a komunitnú dimenziu Cirkvi chápanej ako mystické telo Kristovo. Na pápežov podnet sa v Ríme v duchu jeho hlbokéj mariánskej spirituality pravidelne slávilí sväté omše za umlčanú cirkev a celkom osobitne i za väznených biskupov, zväčša v Bazilike Santa Maria Maggiore a často organizované Medzinárodnou mariánskou akadémiou Accademia Mariana Internationalis. Na týchto sláveniach sa veľmi aktívne podieľali aj slovenskí kňazi a veriaci žijúci v Ríme.

Pápež si tiež otcovsky spomínal na biskupov a kňazov, ktorí museli znášať ťažké utrpenie in odium fidei. V roku 1957, pri príležitosti 80. narodenín Jána

vali. So zmenou tohto stavu ešte veľmi dlho nebude možné počítať a akýkoľvek pokus zmeniť ho by hrozil rozpútaním jadrovej vojny, takže iba dialóg, vzájomné zblížovanie a zmierňovanie napätia mohli zaručiť svetu mier a ťažko skúšanej Katolíckej cirkvi za železnou oponou prežiť. Tieto myšlienkové a praktické posuny boli súčasťou novej atmosféry détente, zmierňovania napätia, ktorá sa od prelomu päťdesiatych a šesťdesiatych rokov začala formovať vo vzťahoch medzi dvoma blokmi, a reagovali aj na osobitnú kultúro-spoločenskú a myšlienkovú atmosféru v povojnovéj západnej Európe, predovšetkým vo Francúzsku a v Taliansku, teda v krajinách so silným vplyvom komunistických strán a ľavicovej kultúry, kde sa od druhej polovice päťdesiatych

rokov začala presadzovať myšlienka dialógu s komunistickou ideológiou a hľadanie „tretej cesty“ a kde sa nové smerovania v zmysle „antropologického zvratu“ prejavili aj v katolíckej filozofii a teológii. Svojím spôsobom nadviazali napokon aj na dlhú pragmatickú tradíciu pápežskej diplomacie, ktorá už od napoleonských čias využívala rokovania a zmluvné vzťahy s modernými štátmi, aby Katolíckej cirkvi zabezpečila náležité miesto v spoločnosti. Teologický odraz našli tieto zmenené postoje v pastoračných konceptoch Druhého vatikánskeho koncilu a vo veľkých sociálnych encyklikách oboch pápežov, ktoré novým spôsobom interpretovali staré augustínovské rozlíšenie medzi „omylom a mýliacim sa“, to jest medzi „falošnými filozofickými doktrínami“, ktoré bolo treba odsúdiť, a politickými a spoločenskými hnutiami, ktoré z nich vychádzali, ale s ktorými – aj keď nezdíľali „tú istú predstavu o živote“ – sa nevyklúčovala istá spolupráca. Všetky tieto vplyvy vyústili na prelome päťdesiatych a šesťdesiatych rokov 20. storočia do politicko-diplomatického a ekumenického otvorenia sa smerom na Východ, ktoré podľa vzoru o niečo staršej zahraničnej politiky západonemeckého kancelára Willyho Brandta vošlo do historických análov pod nie celkom priliehavým názvom „vatikánska východná politika“.

V prvej fáze sa rodiaca vo východná politika Svätej stolice sústredila predovšetkým na to, aby psychologicky „prelomila ľady“ vo vzťahu ku komunistickým štátom a dosiahla ich súhlas s účasťou aspoň niektorých katolíckych biskupov a pozorovateľov ruskej Pravoslávnej cirkvi na koncile, ktorého zvolanie Ján XXIII. ohlásil v roku 1959. S týmto cieľom diplomati Svätej stolice rôznymi cestami, vo vzťahu k Prahe napríklad aj prostredníctvom talianskeho veľvyslancu Enrica Aillauda, ubezpečovali svojich partnerov, že koncil bude mať pastoračný charakter a nebude vyslovovať žiadne anatémy, teda ani neodsúdi komunizmus.

Československé komunistické vedenie pozorne sledovalo nové postoje Vatikánu vo vzťahoch ku komunistickému svetu, zo svojej politicko-ideologickej perspektívy však nebolo schopné vidieť v nich nič iné ako novú, i keď sofistikovanejšiu ofenzívu proti komunizmu. Pražské vedenie, ktoré sa obávalo možného oživenia náboženského života a nežiaducich kontaktov slovenských a českých katolíkov s najvyššími predstaviteľmi Katolíckej cirkvi a ktoré bolo presvedčené, že na rozdiel od Poľska alebo niektorých iných krajín sovietskeho bloku sa Československu podarilo potlačiť cirkevnú opozíciu, v tom čase už nepredstavujúcu akútne nebezpečenstvo pre stabilitu režimu, sa dlho zdráhalo reagovať na novú politickú líniu Vatikánu. Až koncom leta 1962, pod vplyvom Kremľa, ktorý sa rozhodol využiť zmenenú situáciu na vlastné politické ciele, prevážili aj v Prahe argumenty v prospech otvorenia rokovania so Svätou stolicou. Režim si od nich sľuboval výhody na medzinárodnej úrovni, príležitosť využiť ich na podporu rozsiahlej československej diplomatickej činnosti a zároveň prezentovať vnútornú situáciu v štáte ako priaznivejšiu než naozaj bola, a tak vziať vietor z plachät zahraničnej protikomunistickej propagandy a zvýšiť dôveryhodnosť „progressívnych“ katolíckych síl v západnom zahraničí, rozšíriť svoje možnosti prieniku do medzinárodných katolíckych štruktúr a oslabiť väzby medzi Svätou stolicou a západnými štátmi. Na úrovni domácej politiky režim dúfal, že posilní autoritu skompromitovaného Mierového hnutia katolíckeho duchovenstva a že si prostredníctvom nových cirkevných nominácií, ktoré boli možné iba v spolupráci so Svätou stolicou, zabezpečí výraznejšiu prítomnosť spoľahlivých ľudí na čele diecéz.

Tieto očakávania stáli za rozhodnutím stranického vedenia súhlasiť s účasťou dvoch slovenských a jedného českého

biskupa na prvom zasadnutí Druhého vatikánskeho koncilu, ktoré sa začalo v októbri 1962. Okrem nich štát žiadnemu inému z biskupov pozvanie vôbec nedoručil alebo nepovolil vycestovať. Tak to bolo aj v prípade spišského biskupa Jána Vojtaššáka, ktorý dostal prvý pozývaci list Štátneho sekretariátu Svätej stolice do väzenia v roku 1962, na vycestovanie však nemohol ani pomyslieť, a druhý v roku 1964, keď sa Svätá stolica rozhodla opätovne sa pokúsiť o to, aby hatení biskupi získali povolenie vycestovať, hoci prvé pozvanie sa vzťahovalo na všetky zasadnutia koncilu. Aj toto druhé pozvanie prišlo s dlhým oneskorením a hneď tiež s osobným komentárom súdruhov, ktorí mu ho priniesli, že vycestovať nesmie, lebo nie je „biskup ve funkcii“. Vojtaššák, ktorý bol cirkevnoprávne stále riadnym diecéznym biskupom, toto vylúčenie niesol veľmi bolestne a dotklo sa ho, že kým on vycestovať nesmel, František Tomášek, ktorý nebol diecéznym biskupom ani žiadnu diecézu nespravoval ako administrátor, povolenie na cestu do Ríma dostal. Vojtaššák dostal aj pozvanie na posledné zasadnutie koncilu, datované 23. júla 1965. Päť dní pred smrťou naň odpovedal latinským listom, v ktorom generálnemu sekretárovi koncilu arcibiskupovi Periclemu Felicimu oznamoval, že už v apríli si podal žiadosť o vydanie cestovného pasu a 29. júla ju urgoval, ale pochybuje, že bude pozitívne vybavená.

Pápež Ján XXIII. využil príležitosť prítomnosti troch biskupov z Československa v Ríme na prvom zasadnutí koncilu a po porade s kardinálmi členmi Kongregácie pre mimoriadne cirkevné záležitosti sa rozhodol prostredníctvom biskupa Nécseya predložiť Prahe návrh na rokovania. Predsedníctvo Ústredného výboru Komunistickej strany Československa sa rozhodlo, že podávanú ruku neodmietne, ale rokovania bude viesť zdĺhavo a „klásť určité podmienky“, vyhýbajú sa dohodám a dávajúc najavo, že dohodu nepotrebuje štát, ale Cirkev. Rokovania, ktoré sa začali v roku 1963, sa rýchlo ukázali byť náročnými, ak nie „nemožnými“, ako ich vo svojich spomienkach označil sám ich hlavný protagonist, Mons. Agostino Casaroli. Komunistickej strane nebol tradičným aktérom diplomatických rokovaní, ale nástroj politicko-ideologického systému, ktorý bol v zásadnom nepriateľstve voči náboženstvu, predovšetkým katolíckemu, ktoré odsúdil na úplnú likvidáciu. Československí predstavitelia odmietali robiť akékoľvek politické alebo ideologické ústupky a akceptovali iba to, čo im poskytovalo jednostranné výhody a poškodzovalo ich protivníkov.

Po prvých skusmých rokovaniach dotykoch v máji 1963 v Prahe sa prvé pracovné rokovania vatikánskej a československej delegácie konali v septembri 1963 v Ríme. Ich plodom bol tzv. Rímsky protokol, teda dokument, ktorý neprinášal žiadnu novú dohodu, ale bol zhrnutím postojov a požiadaviek oboch strán. Kým vatikánska delegácia na čele s Mons. Casarolim, usilujúca sa zabrániť tomu, aby rokovania stroskotali skôr než by sa začali, bolapri jeho príprave ochotná „odložiť na neskôr“ niektoré páličivé témy vrátane prepustenia väznených biskupov, na výslovné želanie pápeža Pavla VI. bola do vatikánskej časti protokolu zaradená aj požiadavka, aby boli na slobodu prepustení väznení biskupi. Konkrétne sa uvádzalo meno biskupa Vojtaššáka, o ďalších väznených biskupoch Svätá stolica nemala presné správy, takže sa iba domnievala, že ide o biskupov Štefana Barnáša, Vasilu Hopku a Stanislava Zelu.

Na pápežovu žiadosť Československo v októbri 1963 amnestovalo biskupov Vojtaššáka a Zelu, čím si režim trochu vylepšil svoju zahraničnú reputáciu, ale skutočnú slobodu ani jeden z nich nezískal. Biskup Vojtaššák sa nesmel vrátiť na Slovensko a musel sa zdržiavať v nútenej internácii v stredočeských Senohrabochoch, vystavený ustavičnej kontrole a obmedzeniam. Casarolim pri osobnom stretnutí na zámku v Zbraslave v novembri 1963 o svojej situácii povedal: „Som teraz právne a podmienčne na slobode, ale nemôžem ju využiť; je to ako byť vo väzení; navyše ma poslali na miesto vzdialené od mojej diecézy.“

Nezanedbateľný vplyv na pápežovo rozhodnutie intervenovať vo Vojtaššákov prospech mali aj slovenskí kňazi žijúci v emigrácii, osobitne kňazi z okruhu Slovenského ústavu sv. Cyrila a Metoda v Ríme. Na jar 1963 iniciovali slovenskí kňazi v Ríme pod vedením Štefana Náhalku akciu za prepustenie biskupa Jána Vojtaššáka z väzenia. Viedla ich nádej, že druhá fáza destalinizácie, spojená s istým politickým uvoľnením v Československu, kde boli začiatkom šesťdesiatych rokov z väzenia prepustení slovenskí komunisti svojho času odsúdení ako tzv. „buržoázni nacionalisti“, a zároveň isté uvoľnenie v československo-vatikánskych vzťahoch sprevádzajúce začiatky vatikánskej východnej politiky, umožní aj prepustenie väznených biskupov a kňazov. Dňa 30. mája 1963 odovzdali viedenskému arcibiskupovi kardinálovi Franzovi Königovi pro memoria, v ktorom prosili o podporu vo Vojtaššákov veci. Pamätný spis poukazyval predovšetkým na Vojtaššákov silný charakter a neohrozenú obhajobu práv Cirkvi. Argument, že slovenské diecézy v dôsledku absencie riadnej cirkevnoprávnej štruktúry a vlastnej cirkevnej provincie podliehajú priamo pápežovi, mal zrejme nepriamo povzbudiť Svätú stolicu k intervencii vo Vojtaššákov prospech. Tieto iniciatívy, o ktorých Náhalka informoval aj pápeža Pavla VI., hlavu Cirkvi bezpochyby ešte väčšmi utvrdili v tom, aby naliehal, aby bola do vatikánskej časti tzv. Rímskeho protokolu zaradená aj požiadavka na prepustenie biskupa Vojtaššáka z väzenia.

Pápeža však celkom isto nebolo potrebné osobitne presvedčať, aby sa ujal biskupa Vojtaššáka. Svedčí o tom aj jeho prejav pri otvorení druhého zasadnutia Druhého vatikánskeho koncilu, v ktorom otvorene pripomenul prázdne miesta v aule, na ktorých mali sedieť konciloví otcovia z krajín, ktoré vedú „vojnu proti Cirkvi“, i skutočnosť, že svojho diplomata Casarolimho poveril, aby počas rokovaní v Prahe v novembri 1963 odovzdal dojatému biskupovi Vojtaššákovi pápežov list a zlatý prsteň.

Hoci biskup Vojtaššák bol v čase prepustenia z väzenia do internácie už v pokročilom veku, jeho zdravie bolo pľomene väznením a mučením a situácia Cirkvi v štáte a bolestná skutočnosť, že mu nebolo dovolené vrátiť sa do svojej diecézy ani na milované Slovensko mu spôsobovala veľké duševné muky, neuchýlil sa do osamelej trudnomyselnosti, ale zo všetkých síl sa pustil do práce. V nasledujúcich mesiacoch predložil Svätej stolici viaceré elaboráty, v ktorých staručký biskup predkladal Svätej stolici rôzne prekvapivo odvážne a priekopnícke návrhy na reformy v usporiadaní cirkevnej organizácie. Napriek svojmu kmeťovskému veku nemal spišský biskup očividne tendenciu ľpiť na formách zdedených z minulosti, ale ponechal si zdravý a bystrý úsudok a svet-

skými ohľadmi nenaštrbené sentire cum Ecclesia, ktoré mu dalo silu i schopnosť hľadať v Cirkvi nové organizačné i pastoračné cesty: „Hodierna circumstantiae impellunt quaerere modos et formas, vix ante notas, quibus vitam et libertatem Ecclesiae securae possimus“, písal v tomto zmysle synovskému priateľovi Náhalkovi do Ríma.

V jednom z prvých rozsiahlych elaborátov pre Svätú stolicu navrhoval biskup Vojtaššák okrem iného ekonomickú emancipáciu Cirkvi od štátu a nové, územne aj majetkovo efektívnejšie a rovnomennejšie usporiadanie diecéz ako cestu k oslobodeniu od ťaživých cirkevných zákonov č. 217 a 218 z roku 1949 a k účinnejšej mobilizácii rezerv a materiálnej sebestačnosti katolíkov. Elaborát prišiel do Ríma mesiac predtým, ako sa vatikánska delegácia pokúsila prelomiť zásadný odpor svojej protistrany a vnieť pohyb do rokovaní s Československom niekoľkými inovatívnymi a odvážnymi návrhmi, ako bola ochota zrieknuť sa akejkol'vek ekonomickej podpory Cirkvi zo strany štátu, zakotvenej v cirkevných zákonoch, výmenou za slobodu pri spravovaní cirkevných záležitostí predovšetkým pri cirkevných menovaniach. Je pravdepodobné, že jedným z prameňov inšpirácie tohto priekopníckeho návrhu bol práve Vojtaššákov elaborát.

Súčasnou tohto hľadania nových ciest bol aj Vojtaššákov návrh, ktorý zodpovedal duchu Druhého vatikánskeho koncilu (hoci sa na ňom Vojtaššák nesmel zúčastniť a dostával z neho iba veľmi útržkovité správy), aby sa katedrálna kapitulou už neobnovovali, ale na ich mieste bola zavedená inštitúcia diecéznych konzultorov, ktorí by boli poradcami a oporou svojmu biskupovi, ale na rozdiel od členov kapitúl, ktorých musel schváliť štát, by ich menovanie nezáviselo od svetskej moci. Tento návrh sa neskôr naozaj uskutočnil a v osemdesiatych rokoch umožnil biskupovi Júliusovi Gábrišovi, aby bez schválenia štátu vymenoval Zbor konzultorov, ktorý po jeho smrti zvolil za diecézneho administrátora neskoršieho arcibiskupa a prvého metropolitu novovekých slovenských dejín Jána Sokola.

Internovaný biskup Vojtaššák, v tom čase už trinásť rokov násilne odlúčený od svojej diecézy, s nádejou hľadel v ústrety vatikánskym rokovaniam so štátom, aj keď on sám bol skôr človekom priameho, odvážneho odporu než diplomatom, ktorý skláňa hlavu a robí kompromisy. Zároveň sa kriticky vyjadroval k tomu, ako štát bezvýsledne preťahoval rokovania, a bol presvedčený, že je to spôsob, aby režim navonok vyvolával dojem, že má záujem o rokovanie, v skutočnosti však nechával Cirkev pomaly hynúť. V najdôvernejších myšlienkach, ktoré prejavoval iba najbližšiemu priateľovi, však tento statočný a odvážny bojovník, ktorý sa nikdy nevyhýbal riziku otvoreného boja za Cirkev, niekedy nechápal, prečo Rím najmä vo vnútorných otázkach cirkevnej organizácie toľko vyčkáva na súhlas štátu a nekoná samostatne.

Vojtaššákovi už od počiatkov jeho biskupského pôsobenia veľmi záležalo na vyriešení jednej z najvážnejších slovenských cirkevnopolitických otázok – úpravy hraníc slovenských diecéz a erigovania samostatnej slovenskej cirkevnej provincie a odhodlane za ňu bojoval aj v čase, keď pre nezáujem Prahy zostávala otázka vylúčená zo všetkých rokovaní so Svätou stolicou. Vojtaššák, ktorý sa nedal odradiť ani ťažkou politickou situáciou a dramatickými životnými podmienkami, v ktorých sa sám nachádzal,

a napriek vážne nalomenému zdraviu a internácii v českých Senohrabochoch, kde boli všetky jeho styky s vonkajším svetom prísne sledované, vypracoval po dlhom štúdiu návrh na budúcu úpravu diecéznych hraníc na Slovensku. Po prvýkrát to bol rozsiahly koncepčný návrh, ktorý neupravoval iba vonkajšie hranice diecéz voči cudzím štátom, ale aj ich logickejšie a efektívnejšie vnútorné rozčlenenie. Vojtaššák si dobre uvedomoval, že historicky sformované slovenské diecézy mali často nevhodnú územnú podobu a nerovnomernú veľkosť – Trnavská apoštolská administratúra mala vyše štyristo farností, kým malé Rožňavské biskupstvo menej než sto – a ich sídla boli nezriedka umiestnené okrajovo a z hľadiska modernej komunikácie a účinnej pastorácie nevhodne. Načrtol preto dôslednú úpravu, z ktorej mali vyjsť diecézy približne rovnakého rozsahu v priemere s asi 200 farnosťami a s biskupským sídlom v skutočnom centre diecézy. V tomto zmysle spišský biskup neváhal radikálne zasiahnuť aj do tela vlastnej diecézy a navrhnúť preloženie jej sídla zo síce starobylej, ale okrajovej, bokom od komunikačných tepien ležiacej a maličkaj Spišskej Kapituly, bez živého katolíckeho zázemia, mestskej infraštruktúry a školstva v bezprostrednom okolí, do srdca Liptova – do Ružomberka, významného mestského centra so značnou koncentráciou katolíckeho obyvateľstva, živou katolíckou tradíciou a silnou katolíckou periferiou (Černová, Hrboltová, Likavka, Lisková, Ludrová, Liptovská Osada). Prenesenie sídla do Ružomberka sa mu zdalo nevyhnutným aj preto, lebo súčasne navrhoval rozšírenie Spišskej diecézy o územia Turca z dovtedajšej Banskobystrickej diecézy a o politické okresy Žilina a Čadca z Nitrianskeho biskupstva, teda o územia, ktoré bezprostredne nadväzovali na oravsko-liptovské dekanáty Spišskej diecézy a duchovne, kultúrne aj historicky boli s nimi späté. Ako provízorne sídlo Spišskej diecézy mala dočasne slúžiť priestorová ružomerská farská budova a ako dočasná katedrála farský kostol, kým bude vystavaný nový chrám, ktorého stavba bola pre veľký počet miestneho katolíckeho obyvateľstva aj tak nevyhnutná. Podľa Vojtaššákovho plánu malo mať Slovensko dve cirkevné provincie, a to západnú, ktorej centrum malo byť v historických dôvodov v Nitre, do ktorej by patrili diecézy Nitra a Banská Bystrica a na biskupstvo povýšená Trnavská apoštolská administratúra, a východnú, so sídlom v Ružomberku, do ktorej mali patriť diecézy Spiš, Rožňava a Košice. Novú úpravu cirkevných pomerov chápal Vojtaššák nielen ako prirodzený dôsledok historického vývoja a pastoračnú nevyhnutnosť, ale aj ako nástroj, ktorý mal Cirkev organizačne, majetkovoprávne a pastoračne emancipovať od štátu a pripraviť na prípadné uskutočnenie odluky Cirkvi od štátu.

Neúnavný Vojtaššák zaslal prvý predbežný návrh novej úpravy cirkevných pomerov vedno s krátkou správou o celkovej situácii Cirkvi na Slovensku a v Československu (cirkevné zákony, situácia bohosloveckých fakúlt) a s odôvodnením preloženia sídla Spišskej diecézy do Ružomberka Štátnemu sekretariátu Svätej stolice už 23. októbra 1963, teda iba niekoľko dní po svojom prepustení z väzenia. O niekoľko týždňov neskôr sa v tejto veci obrátil na Koncilovú kongregáciu. Štátny sekretariát mu 19. februára 1964 písomne potvrdil prijatie listu.

Zimné a jaré mesiace 1963/1964

venoval Vojtaššák práci na podrobnom návrhu nového rozhraničenia slovenských diecéz vrátane ďalšieho členenia na dekanáty, ktorý zaslal Svätej stolici 27. apríla 1964. V sprievodnom liste opätovne odôvodnil potrebu preloženia sídla Spišskej diecézy do Ružomberka a odporučil Svätej stolici, aby sa v prípade nejasností či ďalších otázok obrátila na Štefana Náhalku, rektora Slovenského ústavu sv. Cyrila a Metoda v Ríme, Vojtaššákovho bývalého osobného sekretára a profesora v spišskom seminári, ktorý dobre poznal situáciu na Spiši, v Cirkvi na Slovensku i v Ríme, svojmu biskupovi zostal po celý život hlboko oddaný a po jeho prepustení z väzenia do internácie s ním v rámci možnosti z Ríma udržiaval pravidelnú korešpondenciu.

Pred odoslaním prípisu do Vatikánu sa biskup Vojtaššák listom obrátil aj na biskupa Eduarda Nécseya, nitrianskeho apoštolskeho administrátora, ktorého žiadal o vypracovanie vlastného návrhu na reorganizáciu slovenských diecéz podľa zásady, ktorú uplatnil aj Vojtaššák, aby všetky biskupstvá mali približne rovnaký počet farností a veriaticich. Štátna bezpečnosť komunikáciu zachytila a Vojtaššákovu iniciatívu označila za „provokáciu“.

Pozoruhodné bolo, že Vojtaššák sa v priebehu prípravy svojho návrhu novej cirkevnoprávnej úpravy obrátil aj na poľského prímasa kardinála Stefana Wyszyńskiego. Tak ako v decembri 1945, tentoraz však poukazujúc na prevratné udalosti v Cirkvi (stretnutie pápeža Pavla VI. s patriarchom Athenagorom v Jeruzaleme, zvláštne posolstvo Pavla VI. kardinálovi Wyszyńskému z Jeruzalema), prosil poľského kardinála, aby veľké Poľsko urobilo voči malému Slovensku veľkorysý gesto dobrej vôle a prinavrátilo slovenské obce na severnej Orave a na Spiši, po prvej svetovej vojne výmenou za tešínske uhlie násilne pričlenené k Poľsku a potom opätovne v roku 1945, späť do Spišskej diecézy, aby ich mala, keď v blízkej budúcnosti príde k novému ohraničeniu diecéz. Vojtaššák svoj apel zdôvodňoval predovšetkým morálne ako gesto, ktoré by odčinilo veľkú nespravodlivosť a zahojilo ranu, ktorá na Slovensku stále krvácala, ale aj cirkevnoprávne, odvolávajú sa na skutočnosť, že poľský konkordát z roku 1925, ktorý tieto územia včlenil do Krakovskej arcidiecézy, medzičasom stratil platnosť. Od kardinála Wyszyńskiego však dostal na svoj dlhý list iba krátku, zdvorilú, ale nič nevraviacu odpoveď, ktorá sa vôbec nedotkla merita veci. Vojtaššákovu iniciatívu je zaujímavá nielen z hľadiska regionálneho vyrovnania medzi Spišskou diecézou a jej krakovskou susedkou, ale aj v širšom cirkevnom kontexte a ako ruka podávaná ponad hraničnú čiaru i historicky boľavé rany usilujúca sa o zmierenie v istom zmysle predbieha podobnú, aj keď historicky nepomerne známejšiu iniciatívu poľského a nemeckého episkopátu z roku 1965.

Štefan Náhalka informoval Vojtaššáka listmi z 12. decembra 1964 a 8. marca 1965, že Štátny sekretariát dostal jeho elaborát a pozorne ho študuje. Jeho uskutočnenie síce bude v daných podmienkach ťažké, ale „tempore opportuno“, teda vo vhodnom čase, sa stane dôležitým východiskom pre novú delimitáciu diecéz a vytvorenie slovenskej cirkevnej provincie. Hoci Vojtaššák sa uskutočnenia svojho veľkého sna – erigovania samostatnej cirkevnej provincie – nedožil, jeho návrhy sa neskôr stali podkladom pre úvahy o novej delimitácii slovenských diecéz.

(Pokračovanie v budúcom čísle)

KULTÚRA

Dvojtyždenník závislý od etiky
Redakcia: Sološnická 41, 841 04 Bratislava
Telefón: 0911 286 452
Vydáva Factum bonum, spol. s r. o.
Wolkrova 39, 851 01 Bratislava.
IČO: 35 734 710

Šéfredaktor: Teodor Krížka – Cena jedného čísla je 1.90 € (ročne 39,90 €) – Časopis vychádza každé dva týždne, s výnimkou mesiacov júl a august. Ročne vychádza 21 čísel – Stánkový predaj: Mediaprint Kapa, Pressegrasso, a. s. Objednávky prijíma Slovenská pošta na elektronickej adrese: ganisinova.renata@slpost.sk – Objednávky do zahraničia vybavuje: Slovenská pošta, a. s., Stredisko predplatného tlače, Uzbecká 4, P. O. Box 164, 820 14 Bratislava 214, e-mail: zahranicna.tlac@slpost.sk – Telefonické

predplatné: 02/54418091 alebo 02/54640949 – Registračné číslo: EV757/08 – Prijímame iba príspevky napísané elektronicky vo formáte word a graficky neupravené. Nevyžiadané rukopisy nevraciam. Stanovisko redakcie sa nemusí zhodovať s názorom autora – E-mail redakcie: teodor.krizka@gmail.com

Internetová stránka a archív ISSN 1335-3470 (tlačené vydanie)

časopisu: www.kultura-fb.sk – ISSN 1336-2992 (online)

(Pokračovanie
z predchádzajúceho čísla)

PREPÚŠŤANIE

ŠTÁTNYCH ZAMESTNANCOV
Veľmi citeľnú ranu utrpela slovenská národná skupina i hromadným prepúšťaním štátnych zamestnancov slovenskej národnosti zo štátnych služieb. Nariadením 2300/1939 M. E. boli zriadené na pripojenom území takzvané „Igazoló bizottságok – ospravedlňujúce komisie“, ktorých účelom bolo zistiť štátnu a politickú spoľahlivosť tých, ktorí na pripojenom území mali byť prevzatí do služieb nového režimu. Podľa § 9, ods. 9 predseda ospravedlňujúcej komisie nechal vyvesiť zoznam osôb, ktoré spadali pod toto pokračovanie na vyhláškovej tabuli mesta (obce) s tou výzvou, že každý má právo oznámiť písomne alebo ústne predsedovi komisie skutočnosti, ktorých sa osoba dopustila za československej éry a ktoré jej možno z hľadiska maďarskej národnej spoľahlivosti vyčítať. Proti uzneseniu miestnej ospravedlňujúcej komisie sa mohli obrátiť postihnutí s apeláciou na ministra obchodu a dopravy. Ospravedlňujúcemu pokračovaniu, ako sme už spomenuli, boli podrobení všetci štátni úradníci, advokáti, kňazi, živnostníci atď. Zriadením týchto komisií a spôsob ako vykonávali svoju prácu, dala sa možnosť uplatňovať denunciatstvám v najrozličnejších formách i z najrozličnejších príčin. Osobné i nacionálne zafarbené spory vyrovnávali sa pomocou falošných udaní o štátnej nespoľahlivosti mnohých Slovákov a šovinizmus malých fanatických zaslepcov našiel široké pole pôsobnosti. Udávaním zamestnancov slovenskej národnosti sa ničili existencie drobných slovenských ľudí a očisťovali sa tým zámerne úrady i mestá od „cudzíeho živlu“, lebo neospravedlnení štátni zamestnanci, nakoľko si nemohli zaobstarat' výživu v Maďarsku, boli nútení väčšinou vysťahovať sa na územie Slovenska. Tým sa myslí, že národná skupina ako celok nesmieme utrpela, lebo strácala veľmi cenné vrstvy.

TÝŽDENNÍK SLOVENSKÁ JEDNOTA A RECIPROCITA

Prípravný výbor sa taktiež rozhodol založiť slovenský týždeník, ktorý by bol orgánom politickej vôle slovenskej národnej skupiny. Začiatkom februára 1939 bola podaná žiadosť o jeho povolenie. Dlhé mesiace žiadosti nebolo vyhovené. Slováci netrpezlivo čakali na povolenie slovenského časopisu, ktorý bol povolený vlastne až vtedy, keď sa poslancovi Jánovi Esterházyemu dalo povolenie vychádzania Új Hírek za predpokladu, že maďarská vláda povolí vychádzanie Slovenskej jednoty.

Z toho, za akých okolností bola povolená Slovenská jednota, je zjavné, že reciprocita je veľmi účinným a skoro jediným prostriedkom dosiahnutia národnostných práv pre Slovákov v Maďarsku, keď je vykonávaná dôsledne a systematicky.

Prvé tri mesiace vychádzania Slovenskej jednoty boli v znamení relatívnej tlačovej slobody a „Slovenská jednota“ bola vyhľadávaným slovenským časopisom nielen v Maďarsku, ale i na Slovensku. Onedlho sa však začala stávať nepohodlným

časopisom. Upozorňovala na krivdy, domáhala sa nápravy, burcovala. Maďarské úrady ju zakázat' nechceli; dala by do rúk slovenskej propagandy ďalší silný argument. Preto vznikom vojenského stavu od 1. septembra 1939 maďarská vláda inaugurovala tak prísnu cenzúru, že vychádzanie časopisu stalo sa iluzórnym, lebo povolené sú vlastne len správy všeobecného rázu. Každá úvaha, majúca nádych iný, ako kurz vládnej politiky, je v zárodku zamedzená. Rozsah časopisu bol obmedzený na polovicu, na štyri strany (spomíname si na osemdesiatstránkové exem-

podložené tvrdenie, presvedčíme sa, ak sa pozrieme na osudy tých osôb, ktoré sa odvážili stať si na čelo boja za slovenskú pravdu v Maďarsku.

Advokát Dr. Ludovít Obtulovič, popredný činiteľ národnej skupiny, nebol ospravedlnený, preto nebol ani zapísaný do zoznamu advokátov, čím mu odobrali zdroj výživy.

Imrich Kosec, farár z Bánovskej Kesy, dezignovaný generálny sekretár budúcej Slovenskej ľudovej strany, bol po svojej reči, povedanej na Devine v Deň zahraničných Slovákov 5. júla 1939 vypovedaný 10. júla 1939 rozhodnutím hlavného služného v Nových Zámkoch s 24-

vraj i v zápisnici, ktorú mi hneď i ukázal. Na prvý pohľad som zistil, že zápisnica je falošná s Drienskeho podpisom, ktorý som veľmi dobre poznal.

Majorovi som to i povedal rovno do očí. To ho zasa tak rozzúrilo, že ma začal biť, kde ma len zasiahol, takže som skoro úplne odpadol a museli ma odviezť dvaja vojaci. Ešte musím pripomenúť, že asi 10 dní po prevedení nás do väznice »Conti« zaviedol ma dozorca väzňov Sós s dvoma vojakmi do pivnice do miestnosti, ktorú väzni menujú „kínzokamra – komora mučenia“. Najprv som

maďarská vláda však toto nedorozumie iba novovytvorená. Už po trianonskej mierovej zmluve (podpísanej v r. 1920) zostal v Maďarsku vysoký počet Slovákov, ktorých presný počet sa už nebude dať zistiť, pretože disponibilné štatistické údaje z Uhorska a medzivojnového Maďarska sú nespoľahlivé a tiež preto, lebo títo Slováci boli dlhodobo vystavení tvrdej maďarizácii, ktorej časť z nich už podliehala. Po Trianone však zaiste zostalo odhadom asi 400 000

Slovákov v Maďarsku. K nim sa potom pridali početní Slováci po arbitráži, takže slovenská menšina v Maďarsku 1938-1945 bola naozaj početná, aj keď svoje práva, ktoré by zodpovedali jej podielu na obyvateľstve, nijako nemohla uplatniť. Za ironickú korunu propagandy vtedajšej maďarskej vlády možno považovať prejav regenta M. Horthyho, ktorý bol v rokoch 1920 – 1944 regentom (správcom) Maďarska. Vo svojom prejave dňa 11. novembra 1938 v Košiciach M. Horthy prehovoril aj v slovenskom jazyku a uisťoval Slovákov, že všetky ich národnostné práva budú zabezpečené v maďarskom štáte. Doslova povedal: „Buďte presvedčení, že láska celého maďarského národa zabezpečí vám mimo zvýšenia životnej úrovne aj úplnú slobodu slovenského jazyka a kultúry.“

V mene princípu rovnakej ľudskej dôstojnosti spoznávajme a pamätajte si horeuvedené svedectvá utrpenia Slovákov, ich utrpenie nebolo nezmyselné a navždy ostane v duchovnej pokladnici nášho národa. Znášanie krívd, deportácií, nespravodlivosti, okrádania, vyhrážania, mučenia, znásilňovania, nie raz aj vrážd, tvorí súčasť našej identity a historickej pamäti. Cieľom tohoto dokumentu nie je vyvolať nenávisť, alebo nepriateľstvo. Je reakciou na už v úvode spomenutý protizákonný spôsob používania maďarskej štátnej vľajky v Dunajskej Strede, ktorý podľa nášho presvedčenia poškodzuje vzájomné slovensko – maďarské vzťahy. Je snahou vydať svedectvo pravde, o ktorej je široká verejnosť absolútne neinformovaná.

Naším cieľom je pokojné a priateľské spolunažívanie s národnostnými menšinami vo vzájomnej úcte, to je však možné iba na základe pravdy a rešpektu k zákonu štátu. Ako je napísané: „Pravda nás oslobodí“. Iba v tejto slobode a na základe poznania pravdy, budeme vedieť rozvíjať vo vzájomnom zmierení a dôvere priateľské vzťahy, ktoré budú trvalé.

(Pokračovanie v budúcom čísle)

ZDRUŽENIE SLOVENSKEJ INTELIGENCIE

Nalomená trstina slovensko – maďarských vzťahov

pláne bratislavského Esti Ujságu a Új Hírek...) a cenzúra úplne zapechala ústa jedinému orgánu Slovákov v Maďarsku.

Dostávame správy, že v okolí Košíc i v Šahách žandári spisujú mená tých, ktorí sa odvažujú predplácať si tento časopis. Železničiarom, ktorých povýhadzovali zo štátnej služby, vyčítali, že čítajú Slovenskú jednotu; košická polícia si nechala predvolať jedného vysokoškolača a upozornila ho, že vzhľadom na to, že jeho otec je štátnym úradníkom, bolo by vhodnejšie, keby si prestal predplácať Slovenskú jednotu...

Maďarská vláda začala vydávať v Košiciach obdenník „Naša zástava“, písaný v košickom nárečí, ktorého cieľom je, propagovať existenciu akéhosi slovjackého národa, odlišného od národa slovenského, s priehľadnou tendenciou „divide et impera“ (rozdeľuj a panuj), oddeliť východných Slovákov od Slovákov západných. Časopis rozposielajú po slovenských dedinách zadarmo a prispievajú doň svojimi protislovenskými štvavými článkami väčšinou maďarskí kňazi z košického biskupského úradu. Kto mal ilúzie, že maďarská vláda zamýšľa riešiť slovenskú otázku podľa pravdy, spravodlivosti a k spokojnosti Slovákov, môže sa o existencii „Našej zástavy“ presvedčiť o skutočných plánoch a praxi najvyšších miest administratívy. „Naša zástava“ je financovaná menšinovým oddelením predsedníctva vlády, čo znamená, že za súhlasu najvyšších predstaviteľov štátneho aparátu. Rozbiť jednotu Slovákov propagovaním novej národnej jednoty a vznášaním chaosu do myslí tamojších jednoduchých ľudí, pripraviť pôdu k ich ovládnutiu: to je cieľ „Našej zástavy“. To môže robiť a podporovať len ten, kto chce svojho protivníka ovládnuť a zničiť. Na tieto ciele dáva maďarská vláda peniaze...

OSUDY VODCOV

Stať si na čelo slovenskej národnej práce v Maďarsku znamená toľko, ako položiť do hry riziko vlastnej slobody. O tom, že to nie je prázdnu frázu, ale skutočnosťou

hodinovým termínom z územia maďarského štátu, pretože je „az országb biztonságára veszélyes idegen - pre bezpečnosť štátu nebezpečný cudzinec“

Košický oblastný tajomník strany, Ctibor Bobula, bol 19. decembra 1939 zatknutý a sedí dosiaľ vo väznici v Budapešti. Už prv odňali jeho matke, s ktorou žil v jednej domácnosti, koncesiu na výčapnícku živnosť.

Oblastný tajomník strany Gustáv Fiačan z Levíc bol väznený od 26. júla 1939 do 23. marca 1940 úplne nevinne. Na ilustrovanie osudu ktorý čaká vodcov slovenskej národnej skupiny v maďarských žalároch citujeme zo zápisnice, spísanej s Gustávom Fiačanom, s ktorým takéto veci robili v budapeštianskej vojenskej väznici na Contiho ulici:

„Už pri zisťovaní nacionálií jeden major v civile (oslovovali ho őrnagy úr – pán major), keď som na otázku, že kam som príslušný, odpovedal, že do Ondrášovej, a keď sa spýtal kde táto obec leží, a ja som odpovedal, že na Slovensku, to tak rozčúľilo pána majora, že pristúpil ku mne a boxerom vrazil mi do tváre tak silno, že mi štyri zadné zuby na pravej strane hneď vyleteli. Major celý rozzúrený reval: „maj d én meatantlak hogy »Szlovák-íában«! Szlovákia nem volt, nincs és nem is lesz - Felsőmagyarország! - ja t'a naučím, že na »Slovensku«! Slovensko nebolo, nie je a ani nebude, to je Horné Uhorsko!“

Krv som nesmel vyplúť, musel som ju gľgať, zuby som si musel vložiť do vrečka. Keď sa ma pýtal, či žijú moji rodičia a odpovedal som, že neviem, lebo v deň môjho zatknutia boli veľmi ťažko chorí, odpovedal mi, že aby som vzal na vedomie že mi otec 22. októbra umrel. (Čo nebola pravda, ako som neskoršie zistil.) To ma natoľko rozčúľilo, že mi vyškli slzy. Majora to znova tak rozčúľilo, že ma začal biť boxerom do prs a uderal ma tak silno do brady, že ešte i dnes mám na brade stopy po zacelenej rane. Potom ma začal kopať do kolien a do genitálií. Nato ma vyzval, aby som sa priznal, lebo to už vraj urobil Driensky a Protivoda; a je to

musel strčiť ruky do zvláštneho prístroja, takže som nemohol prstami ani pohnúť. Dozorca Sós sadol si naproti mne a začal mi dlhou ihlou hlboko pichať pod nechty. Potom musel som sa vyzliecť do naha. Sós mi zviazal na chrbte železnou reťazou ruky, ktoré priviazali o železnú obruč, ktorú vytiahol škripcom tak vysoko, že mi nohy asi na pol metra viseli vo vzduchu. Bol som pripevnený o ruky, ktoré som mal za chrbtom zviazané. Už spôsob ako ma zavesil, pôsobil mi hrozné bolesti. Potom vzal dozorca Sós remenný korbáč, na konci s olovenými guľkami, a začal ma ním po celom tele bičovať do toho času, dokiaľ som neupadol do mdlôb, keď ma obľali vojaci vedrom ľadovej studenej vody. Nechali ma potom visieť ďalej do tých čias, kým som neupadol znova do bezvedomia. Dodnes - po 8 mesiacoch - mám na pravom pleci krvou podliate čierne ťľaky.“

Súčasne s ním boli väznení i dvaja prední pracovníci levického kraja: Ján Driensky a Ladislav Protivoda. Po osemmesačnom väznení boli pustení tiež ako nevinní na slobodu.

Ladislav Vojaček, ktorý bol tajomníkom kancelárie strany v Košiciach pred Bobulom, onedlho po prevzatí svojej funkcie bol zatknutý, vo väzení hrozne zbitý... a po niekoľkých dňoch väznenia pustený, bez rokovania ako nevinný, na slobodu...

ZHRNUTIE

Uvedené svedectvá zverejnené v r.1940 sú iba malým zlomkom celkového utrpenia Slovákov.

K tomu treba podotknúť, že rozsudok Viedenského arbitrážneho súdu, na ktorom sa za maďarskú stranu zúčastnili Kálmán Kánya, Pál Teleky, Andor Jaross a János Esterházy, zaväzoval obe vlády vytvoriť spoločnú komisiu, ktorá mala riešiť konkrétne problémy spojené s vytýčovaním novej hraničnej čiary v teréne, rozhodovať o štátnej príslušnosti, zabezpečiť práva zostávajúcej maďarskej menšiny na Slovensku a novovytvorenej slovenskej menšiny na území prisúdenom Maďarsku. Vtedajšia